

ROZDĚLENÍ EVROPOU

**Česká společnost po 20 letech
od vstupu do EU**

Rozdělení Evropou

Česká společnost po 20 letech od vstupu do EU

Autoři Anna Urbanová, Martin Kratochvíl, Martin Buchtík, Filip Hanka, Paulína Tabery

Eseje Vladimír Špidla, Věra Jourová

Vydal Radioservis, a. s.

Vinohradská 12, 120 00 Praha 2

V Praze roku 2024 jako svoji 247. publikaci

Spoluautoři projektu za Český rozhlas Lucie Žáčková, Ondřej Suchan, Martin Samek, Jakub Grim

Editace a jazyková korektura Julie Stejskalová

Tvorba grafů Petr Kočí

Kresby Toy Box

Fotografie ČTK/Štěrbá Martin (strana 4–5), Ladislav Křivan/MFDNES + LN/Profimedia (strana 7),

ČTK/Ruml Miloš (strana 8), ČTK/Štěrbá Martin (strana 10–11), ČTK/Sojka Libor (strana 19),

Jan Zátorský/MFDNES + LN/Profimedia (strana 23), ČTK/Ramík Drahoslav (strana 24),

Jan Zátorský/Lidové noviny/Profimedia (strana 27), ČTK/AP/Francois Mori (strana 31),

Radek Vebr/MFDNES + LN/Profimedia (strana 38–39), Profimedia (strana 41), ČTK/Veis David (strana 42–43)

Typografie a sazba Český rozhlas

Tisk Tiskárny Havlíčkův Brod a.s.

ISBN 978-80-7686-022-3

Projekt byl spolufinancován Evropskou unií v rámci subvenčního programu Evropského parlamentu v oblasti komunikace. Evropský parlament se nepodílel na jeho přípravě a nenesl žádnou odpovědnost za stanoviska nebo informace vyjádřené v rámci projektu, ani jimi není vázán, neboť za ně v souladu s příslušným právem odpovídají pouze autoři, oslovené osoby, vydavatelé nebo vysílatelé programu. Evropský parlament nemůže být činěn odpovědným ani za přímé nebo nepřímé škody, které mohou vzniknout při realizaci projektu. Příjemcům grantu je poskytnuta úplná redakční svoboda a nezávislost.

Obsah

Úvodní slovo Reného Zavorala	5
„20 let od správného rozhodnutí“	6
Jak vznikal průzkum Rozdělení Evropou	8
Česko 20 let od vstupu do EU	10
Vztah k EU dělí českou společnost do šesti skupin	12
Euronadšenci	13
Příznivci	14
Vlažní příznivci	15
Nejistí	16
Odpůrci	17
Skální odpůrci	18
Česko a EU	20
Domácí politika a spokojenost se členstvím v EU	20
Čech, Evropan, občan Unie	22
Na věku ani bydlišti tolik nezáleží	24
Referendum není téma	26
Kolik toho (ne)víme o EU?	28
Kam chceme směřovat: radši Západ, ideálně střed	30
Zpátky v Evropě?	32
Generace U(nie)	34
A co dál s Českem v EU?	37
„Věřím, že nás EU nijak ostře nerozděluje“	40

ZPÁTKY DO EVROPY.
Vstup do Evropské unie se v noci na 1. května 2004
slavil po celém Česku. Od podání přihlášky uběhlo osm let.
Kredit: ČTK/Štěrba Martin

Úvodní slovo Reného Zavorala

Vážení a milí přátelé,

rok 2024 je takzvaným supervolebním rokem, světové dění ovlivní jak listopadové prezidentské volby v USA, tak i červnové volby do Evropského parlamentu, do kterého kandidují i zástupci České republiky a ve kterých mohou volit čeští občané. Zároveň v těchto volbách budou mít možnost odevzdat svůj hlas i prvovoliči, pro které je Evropská unie samozřejmostí.

Evropská unie a její instituce jsou nedílnou součástí našich životů od roku 2004, tedy již 20 let. Jak je ale EU vnímána v naší společnosti? Jaké je povědomí o jejích institucích? Rozděluje společnost názor na EU podobně jako na vývoj po listopadu 1989? Je přímá úměra mezi důvěrou/nedůvěrou v politické instituce naší republiky a instituce evropské? Do jaké míry je názor na Evropskou unii ovlivněn věkem, vzděláním nebo finanční situací občanů?

Tyto a další otázky jsme si v Českém rozhlasu položili začátkem roku 2023, když vznikl velký projekt 2024: Zaostřeno na eurovolby. Logickým prvním krokem bylo zjistit odpovědi a to napříč celou společností. Koncem loňského roku jsme oslovili Martina Buchtíka, ředitele STEM Ústav empirických výzkumů, Paulinu Tabery ze Sociologického ústavu a také sociologa Daniela Prokopa s možností navázat na dlouholetou úspěšnou spolupráci. V součinnosti s nimi se průzkum české společnosti a jejího vnímání Evropské unie se speciální pozorností na mladé uskutečnil a základní výsledky zmíněného průzkumu nyní držíte v rukou.

Tato publikace, která je třetí v řadě velkých sociologických průzkumů Českého rozhlasu, je odrazovým můstkem celého projektu a pro nás příležitostí jak veřejnost, a to nejen odbornou, ale i laickou, informovat o aktuálním stavu dění a uvést věci do širšího kontextu. To chápeme jako nedílnou součást naší veřejné služby. První ze série byla studie Rozdělení svobodou, ve které jsme se ohlédlí za vývojem společnosti od sametové revoluce, následována studií Rozdělení klimatem?, v níž jsme se ptali, zdali a jak názor na klimatické změny a iniciativy týkající se životního prostředí dělí naši společnost.

Otisk výsledků tohoto výzkumu byl patrný již od února ve vysílání Českého rozhlasu a také na našem zpravodajském webu iROZHLAS.cz. V rámci vysílání se tématu voleb do Evropského parlamentu a Evropské unii všeobecně věnujeme v různých formátech, ať se jedná o podcasty, reportážní seriály nebo rozhovory a debaty expertů, znalců, ale samozřejmě také politiků a kandidujících subjektů tak, aby si každý z vás našel to, co ho zajímá a co mu jako médium veřejné služby můžeme nabídnout.

René Zavoral
Generální ředitel Českého rozhlasu

20 let od správného rozhodnutí

Vladimír Špidla

1. máj 2004 byl vyvrcholením dlouhého procesu, který vedl nakonec ke vstupu střední Evropy do Evropské unie. Nebyl to lehký proces a pro Českou republiku byl zahájen podáním žádosti, kterou předložila vláda Václava Klause v roce 1996 s následujícím odůvodněním.

V něm vláda mj. deklarovala, že „si uvědomuje prospěšnost a nezvratnost procesu evropské integrace“ a ocenila jej jako dílo, „které zaručilo občanům členských států na dlouhá desetiletí mír, politickou stabilitu, korektnost mezinárodních vztahů, nebývalé svobody a hospodářskou prosperitu“. Prohlásila, že akceptuje i mimoekonomické aspekty evropské integrace, a byť „nebylo rovněž lehké po nedávném opětném nabytí plné státní svrchovanosti přijmout představu, že bude v budoucnosti třeba se této suverenity v určitých oblastech vzdát“, nezvratně dospěla k závěru, „že v moderním evropském vývoji je výměna částí vlastní státní svrchovanosti za sdílený podíl na suverinitě nadstátní a na spoluzodpovědnosti nevyhnutelná jak pro prospěch vlastní země, tak i pro celou Evropu“.

Myslím, že na tomto odůvodnění není ani po 20 letech co měnit.

Od podání žádosti začaly práce, které ve svém základním rozsahu proběhly v době dvou vlád, vlády Miloše Zemana a v době vlády vedené mnou, mezi lety 1998 až 2004.

Nebyl to nijak snadný proces, vyžadoval obrovské množství práce a mezi velkým množstvím lidí, kteří se na něm podíleli, a to i velmi významným způsobem, považují za potřebné zmínit Pavla Rychetského, který tehdy měl na odpovědnost přizpůsobení českého právního řádu evropskému. Nazývali jsme to legislativní smršť a představovalo to enormní technický a úřednický výkon.

Na co se ale nesmí zapomínat, je, že vstup do Evropské unie byl v prvé řadě procesem politickým a klíčová byla politická shoda mezi vládou a parlamentem. Z hlediska Ústavy v té době nebylo nutné referendum, ale byla to vláda, která se rozhodla referendum navrhnout a uspořádat. Podle našeho názoru bylo zřejmé, že tak hluboké rozhodnutí vyžaduje účast všech občanů. V tom byla politická shoda se všemi politickými proudy. Proto vláda předložila návrh na uspořádání referenda a parlament tento návrh schválil. Referendum pak proběhlo s velmi přesvědčivým výsledkem. Pro mě a asi pro mnohé jiné to byl i okamžik, kdy jsme se definitivně vymanili z mocenské sféry Ruska.

V době zahájení rozhovorů už Česká republika byla takzvanou asociovanou zemí, to se stalo v roce 1991, takže v zásadě můžeme říci, že historie práce na vstupu republiky do Evropské unie byla delší než 10 let.

Po celou tu dobu jsme udržovali úzké kontakty s Evropskou unií, s jejími jednotlivými představiteli.

Probíhaly desítky konzultací a přípravných jednání a co je také velmi důležité, tato konkrétní práce, tato společná expedice nás a Evropské unie, nám umožnila vytvořit velké množství kontaktů a osobních vztahů. Také nám to umožnilo pochopit podrobněji vnitřní fungování Unie. To velmi pomáhalo v době po vstupu, kdy jsme se velmi rychle byli schopni zorientovat a zapojit.

Pro mě samotného přístupový proces byl především práce v oblasti sociální politiky a nakonec, v pozici premiéra, všeobecná koordinace a politická vyjednávání na nejvyšší úrovni. Bylo toho tolik, že mi to splývá do tříště jednotlivých okamžiků a vzpomínek, které se často slévají v jeden barevný proud.

To, co mi ale utkvělo nejsilněji, byl okamžik, kdy jsem očekával výsledky referenda. Pociťoval jsem mimořádné napětí, protože například slovenské referendum, které jinak bylo úspěšné, se stalo platné jenom těsně. V žádném případě se nedá říct, že by výsledek referenda byl předem daný.

Myslím si, že je správné si uvědomit, že Evropská unie je mimořádnou politickou inovací, pravděpodobně největší v evropských dějinách, a že se zrodila jako logická politická odpověď na katastrofu dvou světových válek. Jen velmi těžko si můžeme představit jak významný krok otcové zakladatelé a matky zakladatelky Unie udělali, když v roce 1950, kdy ještě města byla v troskách a člověk mohl doufat, že se mu vrátí maminka, se rozhodli, že budoucí mír musí být vytvářen i s poraženými. Že se tato myšlenka mohla uskutečnit, je rovno zázraku.

Nahlédneme-li vstup republiky do Evropské unie z delší historické perspektivy, můžeme konstatovat, že český stát po celou svou existenci byl nějakým způsobem součástí integrovaného prostoru. Český král byl říšským kurfiřtem, to znamená součástí integrace, kterou představovala středověká římská říše. V době své největší síly byl český král králem uherským i polským. To znamená, že jsme sami integrovali středoevropský prostor. Poté následovala podunajská monarchie; nakonec i první Československá republika byla svým způsobem integrací, protože jsme při ní integrovali Slovensko.

Klíčovou otázkou našich dějin tedy nebylo zda být, či nebýt v nějaké formě integrace, nýbrž jak integrace bude vypadat a v jaké v ní budeme pozici. Heslo „zpátky do Evropy“ mělo svůj hluboký význam a své hluboké historické odůvodnění.

Rozpad Sovětského svazu a ochota Evropské unie nás přijmout vytvořily příležitosti, které jsme v roce 2004 využili.

Jak vznikl průzkum Rozdělení Evropou

Vztah Čechů k Evropské unii 20 let od vstupu do EU – shrnutí výzkumu

Češi měli v prvních letech po listopadu 1989 několik velkých společných vyprávění, která pramenila z nově uvolněné energie a zpětně společnosti pomáhala udržovat porevoluční nadšení a zápal. Vedle ekonomické transformace a obnovy svobodného uspořádání se jedním z nejsilnějších příběhů stal návrat na Západ. Slogan „Zpátky do Evropy“ ostatně rámoval úsilí České republiky o vstup do obou nejdůležitějších západních organizací, tedy NATO a Evropské unie. Toto vyprávění se zdánlivě završilo prvním květnem roku 2004, kdy se naše republika po jednoznačném referendu z předešlého roku stala členem EU.

Podobně jako manželství ani mezinárodní svazky však námluvami ani sňatkem nekončí. Za dvacet let soužití České republiky a dalších členů Evropské unie ve společné organizaci došlo k několika různě rozsáhlým

a různě vážným krizím. Do popředí tak nutně vystupují střízlivější pohledy a realističtější očekávání a zároveň zvolna pokračuje vzájemné poznávání. Významnou změnou je, že Evropská unie sama i vztah k ní nabyly pro většinu Čechů na důležitosti. Pro jednu část společnosti představuje důležitý rámec našeho bezpečí a blahobytu, pro druhou však spíše dusivou cizí moc, která nám brání plně rozvinout náš potenciál.

Tento výzkum se významně opírá o dosavadní poznání, které analytický ústav STEM shromáždil jak v historických vývojových řadách, tak v posledních letech intenzivního zkoumání českých názorů na Evropskou unii. V tomto výzkumu jsme se soustředili na český pohled na členství v EU a také na to, jaké skupiny společnosti můžeme z hlediska postoje k Unii rozlišit. Analýza základních postojů k EU vede k plastičtějšímu rozvrstvení společnosti než k pouhé dělbě na fanoušky a odmítače – identifikovali jsme celkem šest charakteristických segmentů, přičemž tři mají v různé intenzitě proevropské postoje a reprezentují dvě pětiny veřejnosti. Další dva segmenty se k EU staví převážně odmítavě a zahrnují rovněž dvě pětiny dospělých

Čechů. Zbývající pětina patří k segmentu, který vůči EU není vyhraněn a v některých ohledech u něj převažuje příznivý, v některých nepříznivý názor.

Nad rámec hlavního dělení společnosti do jednotlivých segmentů jsme se zabývali také otázkami spojenými například s postavením České republiky ve světě. Má se naše země do budoucna ubírat na Východ, nebo na Západ? Má při tom s někým spolupracovat, nebo být zcela svébytná? Má spolupracovat právě v rámci Evropské unie? A jak to mají Češi s hrdostí na své evropanství? Zajímalo nás také, jestli by Češi Unii spíše reformovali, ponechali v současném stavu, nebo ji opustili. Víme, že postoje nezřídka vyplývají ze znalosti či neznalosti tématu, proto jsme se veřejnosti ptali též na to, nakolik se o dění v EU zajímá, a ověřili, jak silné je povědomí o Unii a jejím fungování.

Zaměřeno na mladé Čechy

Různé úrovně analýzy poukazují na skutečnost, že se postoj mladších Čechů charakteristicky liší od postoje celé veřejnosti. Mladší lidé ve většině ohledů zřetelně lépe hodnotí Evropskou unii než starší generace, přičemž hlavním pojítkem této skupiny je fakt, že se již narodili v Evropské unii, či v ní alespoň prožili většinu dospívání. Podstatná část výzkumu je věnována právě skupině mladých ve věku 18–29 let, takže můžeme sledovat, o kolik silnější jsou mezi nimi proevropské postoje, ve kterých ohledech se od starších spoluobčanů příliš neodlišují nebo zda o fungování Evropské unie vědí více než zbytek společnosti.

JAK PRŮZKUM VZNIKL

Výzkum na téma postoje Čechů k Evropské unii a jeho výsledky uvedené v této publikaci připravil pro Český rozhlas tým analytického ústavu STEM ve složení Martin Buchtík, Martin Kratochvíl, Filip Hanka, Tereza Masopustová a Eliška Votavová. Šetření se uskutečnilo v listopadu 2023 na vzorku 2034 respondentů a realizovala jej agentura STEM/MARK. Výzkum probíhal kombinací on-line a osobního dotazování a výsledný soubor je reprezentativní pro dospělou českou populaci ve věku 18 a více let z hlediska všech standardních sociodemografických ukazatelů. Soubor byl rovněž dovážen tak, aby byl reprezentativní z hlediska minulého volebního chování ve sněmovních volbách 2021 a ve druhém kole prezidentské volby 2023.

Součástí hlavního průzkumu bylo též rozšířené dotazování zaměřené na mladé Čechy ve věku 18 až 29 let, tedy ty, kteří dospívali dominantně již během našeho členství v EU. V této věkové kategorii jsme se ptali celkem 660 lidí. Také tento soubor je reprezentativní vůči zkoumané populaci, tedy vůči dospělým Čechům ve věku 18 až 29 let.

O AUTORECH

Martin Buchtík je ředitelem analytického ústavu STEM. Zabývá se tématy spojenými s dynamicky se proměňující společností v širším kontextu a dalšími otázkami, jako je formování veřejného mínění, kvalita života, soudržnost a nerovnosti.

Martin Kratochvíl se v analytickém ústavu STEM soustředí především na politické a předvolební průzkumy. Zaměřuje se rovněž na výzkum vztahu české veřejnosti k Evropské unii.

Filip Hanka řídí projekt České zájmy v EU a je komunikačním expertem se zaměřením na mezinárodní a státní instituce. Soustředí se na přiblížení unijních témat domácímu publiku a na formulaci českých priorit v rámci našeho členství v EU.

Tereza Masopustová je hlavní analytičkou projektu České zájmy v EU. Podílí se na formulaci českých priorit v EU, převádí dění v Evropské unii do srozumitelnější podoby a organizuje různé komunikační kanály, kterými se informace dostávají do veřejného prostoru.

Eliška Votavová v rámci tohoto výzkumu zpracovala rozsáhlou sekundární analýzu a podílela se na vizualizaci dat. Dokončuje bakalářské studium sociologie na FF UK a ráda by svými sociologickými vědomostmi a prací přispěla k dobrému rozvoji české společnosti.

DALŠÍ ČÁSTI PROJEKTU

Na celém projektu se podílely rovněž týmy sociologů Centra pro výzkum veřejného mínění (CVVM) a výzkumné neziskové organizace PAQ Research. Tým CVVM pod vedením Paulíny Tabery sestavil rozsáhlou databázi postojů občanů členských zemí EU k různým otázkám spojeným s Unii, které kladl mezi lety 2004 a 2022 projekt Eurobarometer. Databáze dovoluje studovat vývoj postojů v jednotlivých zemích v čase, srovnávat úroveň postojů mezi zeměmi a rovněž vše zobrazit v přehledných mapách. Tým PAQ Research pod vedením Dana Prokopa využil svůj unikátní longitudinální panel, ve kterém v průběhu let pokládá různé otázky stále stejnému souboru respondentů. Na základě analýzy dat z tohoto panelu bylo možné ukázat souvislosti mezi změnami v každodenním životě respondentů a jejich postojem k Evropské unii.

Česko 20 let od vstupu do EU

Česko je v Evropské unii 20 let. Jak to společnost reflektuje a co si z toho odnáší? Z unikátního výzkumu pro Český rozhlas vyplývá, že evropská témata a jejich vnímání veřejnost rozděluje do šesti skupin. Data analytického Ústavu empirických studií (STEM) ukazují, jak se do vztahu Čechů k Unii promítají krize, kterými si v posledních dvou dekadách prošli, i co díky členství získali.

Po prvotním optimismu a dobré náladě ve vztahu k Evropské unii za dvě dekády členství následovala četná zaškokobrtnutí. Aktuálně na EU Češi nahlíží skrze filtr: jsem vítěz, nebo poražený? Pro jedny se stala symbolem příslušnosti k Západu, pro jiné naopak představuje zklamání z polistopadového vývoje.

Projekt Rozdělení Evropy: Unikátní projekt Českého rozhlasu a STEM mapuje nálady a postoje Čechů nejen k Evropské unii. Na klíčové otázky odpovídalo více než 2000 respondentů. Data k projektu se sbírala v průběhu listopadu 2023, metodou kombinace on-line a osobního dotazování (CAWI a CAPI, v poměru 85:15). Nabízí detailní pohled na dvacet let České republiky v EU.

„Po 20 letech od vstupu si již významně uvědomujeme různá rizika, která může Evropská unie přinášet. Zároveň si uvědomujeme i výhody. Přestože EU vcelku česká veřejnost příliš nerozumí, pocit, že bychom měli být její součástí, stále převládá,“ komentuje pro Český rozhlas výsledky průzkumu jeden z jeho autorů, sociolog STEM Martin Kratochvíl.

Sounáležitost s Evropskou unií není v české společnosti silně zakořeněna, za její součást se považuje jen menšina lidí. Češi se cítí být více Evropany než občany EU. Evropská unie je totiž v Česku vnímána jako problematická značka.

Je to kvůli politickému přívlastku, který dokáže společnost spíše více rozdělit než spojit. Naproti tomu pojem Evropa je neutrálnější. Češi si s ním spojí geografický nebo filozofický rámec a hodnoty. Mají vůči němu pocit historické hrdosti. V souvislosti s Unií vyplavou na povrch témata, která nemají pozitivní konotace. Patrné je to zejména kolem aktivit zelené transformace, která si příliš obliby nezískala, a z Green Dealu se stalo téměř sprosté slovo.

Klausovo dědictví

Vstup do Unie podpořilo v červnu 2003 v referendu přes 77 procent hlasujících a Češi tak dosáhli cíle, který si vytyčili v 90. letech, a stali se plně součástí západních struktur. Pozitivnímu dojmu z prvních let v EU napomohla i tehdejší dobrá kondice ekonomiky.

Jenže částečné zpochybnění české role v EU nastalo záhy poté. Vnitřní fungování Unie doznávalo změn s přijímáním Lisabonské smlouvy, která dávala více pravomocí europarlamentu a ustavovala post předsedy Evropské rady – pravidelného jednání prezidentů a premiérů, které má od té doby stálého šéfa. Do té doby její vedení obstarával představitel předsednické země. K předsednictví Rady EU se Češi rotačním způsobem dostali v první polovině roku 2009, poté se dojem, že mají politici národních států přímý vliv na dění v Unii, vytrácel.

Ale nebylo to způsobeno jen tím. „Předním hráčem, který přinesl kritické hlasy a zpochybnění toho, že bychom měli v Evropské unii spolupracovat, byl tehdy prezident Václav Klaus,“ upozorňuje analytik Kratochvíl. Z pozice hlavy státu, která nesouzněla s myšlenkou evropského projektu, zanechal Klaus silný otisk na českém přístupu k Unii.

Ve stejnou dobu také ze Spojených států amerických přišla finanční a dluhová krize. V EU se nejprve projevila v zemích eurozóny, dopady měla ale na všechny členské státy. S finanční krizí se pojí první výrazný pokles důvěry v EU.

Následující roky otrásly důvěrou české společnosti v Evropskou unii a pramení z nich třeba přetrvávající neochota k přijetí společné měny eura. Což je možné pokládat za hlavní dědictví vzešlé z finanční krize doplněné politikou rétorikou. Zásadním důvodem je totiž fakt, že se krize kvůli provázaným trhům nedotkla pouze eurozóny, ale právě i České republiky a jejího hospodářství.

Otisk krizí

Pokud si mají Češi vybrat, co klíčového by jim členství v EU mělo dát, volí kromě ekonomických přínosů i bezpečnost. Jde o „vnější štít“, který nás ochrání navenek, a ruku v ruce s tím i o vnitřní stabilitu, která má vytvořit pracovní podmínky, jež povedou k vlastnímu rozvoji a všeobecné prosperitě.

Dosud nejdelší a nejhlubší propad důvěry Čechů v Unii vyvolala migrační krize z roku 2015. Od té doby zaznívá zkratka: může za to EU. Strach, obavy a nejistotu navíc podporovaly i výroky politiků a český postoj se zrcadlil

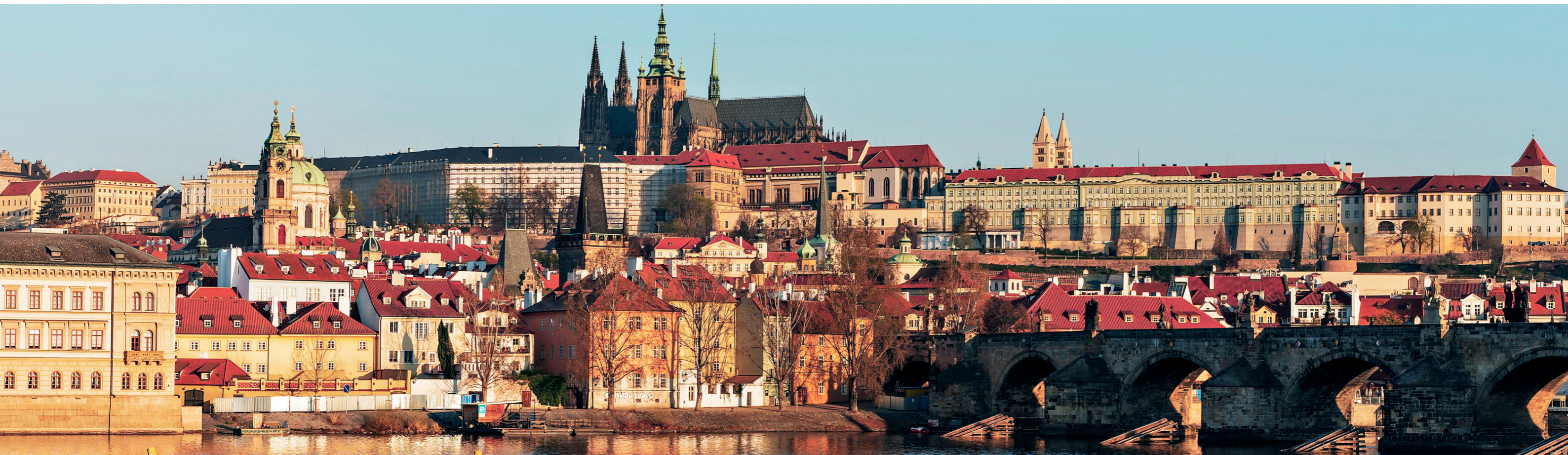
i v neochotě přijímat uprchlíky. Nedůvěra v to, že se EU zvládne s migrační krizí vypořádat, byla v té době vysoká a jejím důsledkem je silné poškození jejího jména u podstatné části české veřejnosti.

„EU dříve nebyla vnímána jako něco důležitého, byl to spíš nějaký náhodný aktér, který vstupoval s jednotlivými více nebo méně důležitými změnami. Nejpozději od migrační krize se stále více stává tématem. I veřejnost evidentně vnímá EU jako téma, které je pro ni samotnou důležité,“ poznamenává k tomu autor průzkumu.

Naopak úder covidové krize Unii v očích Čechů výrazně nepoškodil. Vyšla z ní s neutrálním a u části veřejnosti dokonce s mírně pozitivním hodnocením. Problémy, které Česko během covidu-19 řešilo, totiž společnost nedávala za vinu EU. Češi naopak ocenili jednotný postup, například při společném nákupu vakcín. Přestože tedy tato krize přispěla k celkové polarizaci veřejnosti, náhled na evropská témata to u Čechů nezměnilo.

Ukotvení ve strukturách EU se ukázalo být zásadní po ruské invazi na Ukrajinu před dvěma lety. Útok Čechy obzvláště zasáhl, a to zejména kvůli historické zkušenosti, která ve společnosti rezonovala. Sociolog Kratochvíl zmiňuje efekt, který to vyvolalo: „České veřejnosti došlo, že jsme opravdu malý stát a potřebujeme být součástí většího celku, který nás ochrání.“ Bezprostředně po ruském útoku totiž vzrostla důvěra ve všechny mezinárodní instituce, tedy třeba i v NATO.

S přibývajícími měsíci se však toto pevné přesvědčení viklá a zesilují rozdíly mezi jednotlivými skupinami české společnosti. K rozkolům dochází v nahlížení na další podporu Ukrajiny nebo sankcionování Ruska.

Vztah k EU dělí českou společnost do šesti skupin

Českou společnost právě nahlížení na EU rozděluje. Vztah, který si k Unii lidé vybudovali, vytváří základní kritérium, a sice jak se jim díky nebo kvůli ní vede. Touto optikou bylo ustaveno šest nesejně velkých skupin: Euronadšenci, Příznivci, Vlažní příznivci, Nejistí, Odpůrci a Skalní odpůrci. Odlišuje je důvěra, kterou vkládají v instituce, míra kritičnosti i představy o budoucí spolupráci ve společném evropském projektu nebo vůle podílet se na změně.

Sociologové ze STEM identifikovali dvě pětiny Čechů, kteří jsou v různé míře prounijní, další dvě pětiny těch, kteří smýšlejí protiunijně a jednu pětinu, která má z EU smíšené dojmy.

Obstálo Česko v porevolučním snažení? Tuto otázku si kladou Češi ještě dříve, než se začnou zamýšlet nad tím, jaký vztah mají k EU. Unie se totiž pro ně stala symbolem úspěchu republiky v globalizačním, modernizačním procesu.

Prouijní složka společnosti v sobě zahrnuje skupiny Euronadšenců, Příznivců a Vlažných příznivců. Češi spadající do těchto skupin považují své polistopadové snažení za úspěšné, symbolem tohoto úspěchu se pro ně stala právě EU. Navíc častěji dokážou čerpat výhody, které Unie nabízí – cestují, podnikají, komunikují se zahraničím.

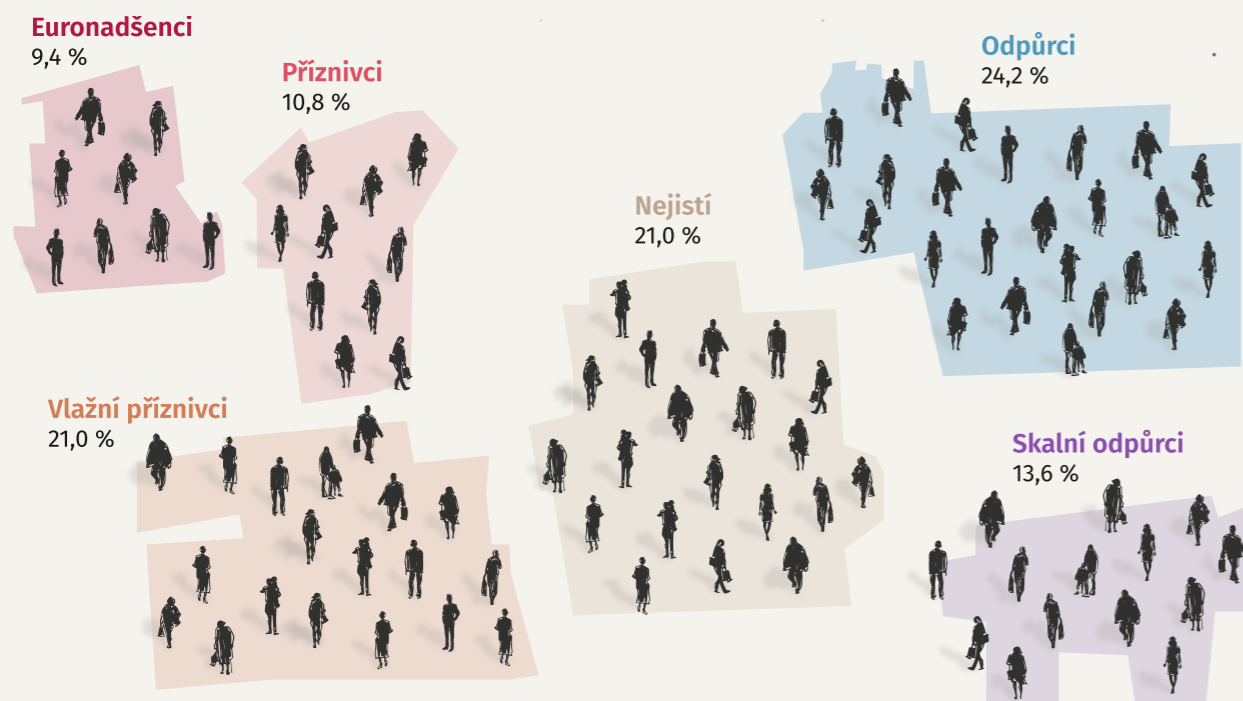
Lidé, kteří si myslí, že jim členství v EU mnoho nepřináší, tvoří nejčastěji protiunijní části české společnosti. V rámci výzkumu Rozdělení Evropou jsou označováni

jako Odpůrci a Skalní odpůrci. Zejména Skalní odpůrci viní ze svého nezdaru přímo Evropskou unii. „Brusel je pro ně něco jako centrum veškeré moci, které se chová podobně jako Moskva za dob Sovětského svazu,“ podotýká sociolog Kratochvíl. Protiunijní skupiny pro sebe nevidí tolik příležitostí do budoucna, mohou se cítit zrazeni nebo opuštěni a některé změny jim přijdou až absurdní. Výhody, které členství v EU přináší, jsou pro ně abstraktnější, mají také omezené možnosti tyto výhody čerpat. Podstatná část z nich vnímá české členství v Unii spíše jako přítěž.

Na pomezí těchto částí společnosti se nacházejí Nejistí. Jsou tzv. jazýčkem na vahách uvažování o EU. Nejde o odpůrce, ale také nejsou EU nakloněni. Příliš se o ni nezajímají, ale definuje je především slabý zájem o veřejné dění obecně. Soustřeďují se především na svůj vlastní život a v klíčových otázkách obvykle přejímají názory většiny společnosti.

Češi jsou „rozděleni Evropou“ na šest skupin zhruba od roku 2018, vyplývá z pozorování sociologů STEM. Dynamika změn napříč skupinami je pouze mírná, k zásadním přelivům nedochází. V poslední době jsou však pozorovatelné pohyby v protiunijní části. Narůstá totiž podíl Skalních odpůrců – zatímco zpočátku měření tvořily čtyři procenta, v říjnu 2022 jich už bylo 11 procent a aktuálně reprezentují 14 procent společnosti.

„Hlavním momentem, který k této změně vede, je především domácí vývoj. Ale samozřejmě to souvisí i s tím, nakolik ten domněle špatný nebo fakticky špatný domácí vývoj připisují na vrub Evropské unii. A to se právě v těch posledních letech významně děje,“ odkazuje se na data Kratochvíl.

Zdroj dat: STEM/Český rozhlas | Vizualizace dat: Kristína Pšorn Zákopčanová, Toy Box

Euronadšenci

Hrdí Evropané, kteří by rádi svěřili Evropské unii větší pravomoci. Vůči EU cítí – občas až nekritickou – náklonnost. Takových je devět procent české společnosti, které tvoří Euronadšenci. Co je vystihuje?

Euronadšenci jsou mimořádně prozápadně orientovaní, členství v Evropské unii je pro ně přirozené a nezpochybnitelné. Charakteristická je i míra důvěry, kterou vkládají v unijní i domácí instituce.

„Jedním z jejich požadavků je, že by rádi ještě dále prohlubovali evropskou integraci. Jedině pro ně, na rozdíl od ostatních skupin, by bylo převážně dobrým aktem, kdyby Česká republika přijala euro za svoji měnu nebo se dále integrovala do Evropské unie a více pravomocí přešlo do Bruselu,“ poznamenává sociolog Kratochvíl.

Tito lidé jsou výrazně otevřenější novým myšlenkám, což je odlišuje od zbytku společnosti. Jsou také přirozeně demokratičtí a proti autoritářství. Zastupitelskou demokracii považují za nejlepší možnou formu vlády a jediný správný směr. Pokud by některá ze skupin o sobě dokázala říci, že je více světoobčanem než občanem České republiky, byli by to právě Euronadšenci.

Jejich pozitivní náhled na EU je podpořený přímou zkušeností, kterou s Uníí mají. Navíc je to prožitek, který je zpravidla dobrý. Euronadšenci jsou prvními a hlavními příjemci výhod, které členství Česka v EU nabízí. Poznatky sbírají v některé z dalších členských zemí sedmadvacítiky, a to ze studií na střední či vysoké škole nebo díky podnikání.

Jedná se o skupinu, která hodně cestuje. Typický je pro ni tzv. eurovíkend, všimli si sociologové. Ten lze popsat jako krátkou dovolenou, na kterou se často člověk přepraví zejména letadlem, do hlavního města některé z evropských zemí.

Často, byť ne výhradně, se jedná o vysokoškolsky vzdělané lidi nebo ty, kteří mají maturitu. Jsou obvykle dobře ekonomicky zajištěni a častěji jsou mezi nimi mladší ročníky. Mezi Euronadšence se řadí též mnoho studentů. Žijí oproti ostatním skupinám častěji ve velkých univerzitních městech.

Příznivci

Jedenáct procent české společnosti tvoří tzv. Příznivci. K fungování Evropské unie mají výhrady a neshodnou se na tom, čím by se měla sedmadvacítka přednostně zabývat. Členství ale považují za prospěšné a jsou mu nakloněni.

Příznivci mají k EU stabilní a převážně pozitivní postoj. Od nejvíce prounijní skupiny Euronadšenců se odlišují tím, že méně oceňují přínosy, které členství přináší. Mají také o něco nižší důvěru k domácím institucím a politikům, i ve srovnání se zbylými skupinami se u nich těší stále vysoké podpory.

Svá očekávání od Evropské unie do značné míry sdílejí s Euronadšenci. Výzkumníci ale upozorňují, že nejsou tak silná, protože Příznivci méně věří, že EU očekáváním dokáže dostát a naplnit je. Nic velkého by na Unii neměnili, soustředili by se spíše na menší úpravy.

„Příznivci tvoří s Euronadšenci téměř pár. Jsou si ve svých postojích velmi blízcí a liší se mírou kritičnosti či intenzitou svého vztahu k EU. Do postojů Příznivců pronikají i skeptičtější tóny, ale rozhodně nezpochybňují přítomnost Česka v Unii,“ upozorňuje sociolog STEM.

Příznivci jsou nejmladší skupinou, ze čtvrtiny ji tvoří ročníky ve věkové kategorii 18–29 let. Je mezi nimi nadprůměrný podíl studentů a i z toho plyne, že mají nejčastěji středoškolské vzdělání s maturitou či vysokoškolské vzdělání. Jejich ekonomická situace je převážně dobrá, zdražování po uplynulých krizích samozřejmě pocítili, ale v současné době je obvykle nestíhají hlubší finanční problémy.

Vlažní příznivci

K Evropské unii chovají sympatie, ale o tom, jak funguje, příliš konkrétní představy nemají. I proto jsou Vlažní příznivci, jak je můžeme nazvat, ve vztahu k EU spíše pasivní. V české společnosti jich je 21 procent, ukazují výsledky Rozdělení Evropou.

Vlažnější, ale kladný vztah založený na nejasných pocitech. Tak výzkumníci popisují kategorii Vlažných příznivců. Vystoupit z Unie nechtějí, jejich názor ale není pevný ani nezlomný. Aby na EU pocítili hrdost nebo se jí zastali, musí v nich něco vzbudit zájem a dát jim dostatečnou motivaci.

Podle sociologů se o dění v Unii zajímají spíše průměrně, sporadicky. Například si daleko méně než Euronadšenci spojují možnost cestovat po Evropě bez hraničních kontrol s tím, že jde o výtěžek členství v EU. K Evropě ale cítí silný pocit sounáležitosti.

„Mají všeobecný pocit, že by Česká republika měla patřit do velké struktury, že by měla být součástí Západu, že by měla být chráněna nějakou mezinárodní smlouvou. Je pro ně správně, že jsme součástí EU, jsou k ní ale rezervovanější a kritičtější než Euronadšenci či Příznivci,“ popisuje Martin Kratochvíl.

Tuto skupinu nejčastěji tvoří lidé ve středním věku mezi 30 až 59 lety, sami se zpravidla považují za solidně zajištěné, obvykle nemají vážnější finanční problémy a patří ke střední a nižší střední vrstvě české společnosti. Mají nejčastěji maturitu nebo vysokou školu.

Jedná se častěji o uusedlejší lidi, kteří se o svět kolem sebe zajímají průměrně. Informace a povědomí o EU se k Vlažným příznivcům dostávají často od lidí v jejich okolí nebo od jimi oblíbených mediálních osobností či politiků, jde spíše o zprostředkované zkušenosti.

Nejistí

Pomyslným jazýčkem na vahách českého uvažování o Evropské unii je skupina Nejistých. V posledních letech mezi nimi převažuje názor, že bychom v EU měli zůstat. Nejde o vyložené odpůrce ani o lidi, kteří by byli EU zvláště nakloněni, o dění v Unii se totiž příliš nezajímají. V české společnosti tvoří 21 procent.

Tuto skupinu definuje zejména to, že má nižší zájem o veřejné dění a zejména o Evropskou unii než všechny ostatní skupiny.

Nejistí EU nezavrhují, i když nečekají, že by jim mohla pomoci s jejich problémy. V případě konání referenda o vystoupení by většina – byť vlažně – hlasovala spíše pro setrvání. Když však někdo této skupině předloží kritický argument vůči Unii, mají spíše tendenci s ním souhlasit.

„Stojí trochu stranou veřejné debaty, v něčem jsou ale vůči Unii naladěni pozitivně. Vztah k ní mají velmi volný. Pravděpodobně ji ve svém životě ani nevnímají jako

přítomnou. Raději by zachovali status quo, dost možná i proto by z EU nevystupovali. To je jeden z klíčových postojů, který je odlišuje od skupiny Odpůrců,“ vysvětluje Kratochvíl.

Nejistí chtějí ve svém životě hlavně stabilitu, jistoty a bezpečí. I proto se politicky aktivizují jen při mimořádné celospolečenské či celoevropské události, která je může vést ke změně stávajícího názoru či tvorbě názoru nového.

Jde o skupinu, která spíše postoje přejímá od lidí ve svém okolí, než že by je sama vytvářela. Častěji jde o ženy, většinou starší 45 let. Nejčastěji jsou vyučení bez maturity, popřípadě se střední školou s maturitou. Pokud jde o ekonomicky aktivní, nejčastěji pracují v dělnických profesích. Inflace a zdražování posledních let na ně značně dolehly. Část z nich se dostala až do situace, kdy je pro ně složité vyjít s penězi.

Odpůrci

Protiunijně naladěnou část české veřejnosti otevírá skupina Odpůrců. Jsou převážně negativně naladěni jak vůči Evropské unii, tak i vůči domácí politice a vládě. Tvoří 24 procent populace. Jde často o občany zklamane polistopadovým vývojem i současnou politickou či ekonomickou situací České republiky.

Typicky představují Odpůrci občany, kteří jsou dlouhodobě, byť ne vždy úplně konkrétně, nespokojeni s tím, jak některé věci v Česku fungují. Výzkumníci upozorňují, že významná část z nich disponuje nižším sociálním či ekonomickým kapitálem, což jim neumožňuje tolik využívat některé výhody, které Unie nabízí. A to následně spoluovlivňuje jejich vztah k EU.

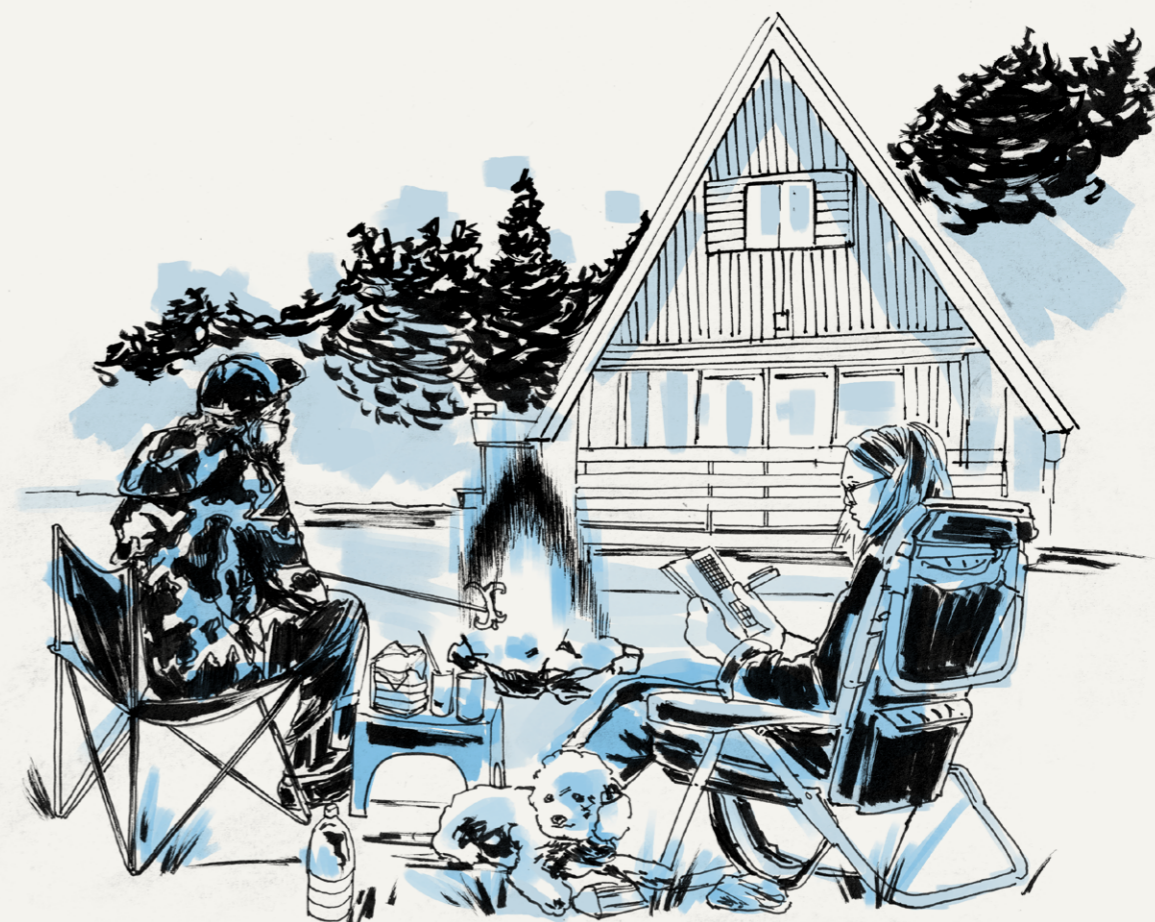
„Pod dojmem krizí mají často pocit, že nebude lépe. Do budoucna nevidí tolik pozitivních výhledů, například si většinou nemyslí, že by se jejich dětem mohlo dařit lépe než jim samotným. I to může formovat jejich skeptický pohled na svět kolem i na EU,“ interpretuje závěry dat sociolog.

Možnost změny jejich názorů k více proevropským je relativně malá, na rozdíl od ještě více protiunijně naladěné skupiny Skalních odpůrců ale vnímají alespoň drobné výhody členství v EU. Smířlivější postoj k EU mají rovněž z hlediska zajištění bezpečnosti Česka.

„To bylo hodně zformováno po ruské invazi na Ukrajinu. Šok z propuknutí blízké války způsobil, že se i Odpůrci přimkli o něco blíže k EU a vidí ji jako potenciálního garanta bezpečnosti. Jinak jsou ale stále především kritičtí,“ uvádí Martin Kratochvíl.

Skupina Odpůrců se více skládá ze starších ročníků. O něco častěji mají základní nebo středoškolské vzdělání bez maturity. Podstatná část z nich je již v důchodu, pokud pracují, je to nejčastěji v dělnických profesích. Obvykle žijí na vesnicích či v menších městech.

Sami se převážně považují za průměrně nebo špatně zajištěné, do zahraničí cestují méně často či vůbec ne. Ekonomickou situaci posledních dvou let silně pocítili, část z nich to dovedlo do finančních potíží. Obecně je pro ně obtížnější vypořádat se s finančními krizemi.

Skalní odpůrci

Nejvyhraněnější postoj má skupina Skalních odpůrců. Ve svém protiunijním přesvědčení jsou utvrzeni a odpor vůči Evropské unii jsou snáze ochotni aktivně projevovat. Proti EU se mohou vyjadřovat v internetových diskusích, v rozhovorech s rodinou či přáteli a ze všech skupin mají největší ochotu zúčastnit se veřejných protestů proti EU.

Pro Skalní odpůrce přináší EU převážně či pouze nevýhody, velká část spatřuje v Unii ohrožení. Jsou zklamaní z dosavadního vývoje země i ze současné situace a mají jen slabou víru v to, že budoucnost jim přinese něco dobrého.

O dění v EU nemají příliš relevantních informací. Velmi málo se zajímají o zahraniční politiku a ve srovnání s ostatními skupinami méně pozornosti věnují též domácí politice.

Mají obecně ze všech skupin největší problém identifikovat se jako Evropané, nemluvě o tom, že by se viděli jako občané Evropské unie. Relativně málo z nich se cítí být rovněž lokálními nebo českými patrioty.

Jsou velmi nespokojení. „Jde o dva hlavní zdroje.

Tím dominantnějším je vývoj domácího hospodářství, který silně vnímají kvůli tomu, že jde zpravidla o hůře zajištěné lidi. Pokud se mění ekonomika k horšímu, jsou první na řadě, kdo to pocítí,“ vysvětluje Kratochvíl jeden z důvodů. Druhým je ruská válka na Ukrajině a s ní spojený hodnotový rozměr konfliktu. „V této skupině najdeme nejvíce lidí, kteří mají kritický pohled na to, jakou pozici Česko či EU vůči válce, Rusku i Ukrajině zaujaly,“ doplňuje sociolog.

Výzkumníci STEM ale soudí, že podíl této skupiny by se již mohl stabilizovat společně s tím, jak se zastavuje negativní vývoj tuzemské ekonomiky. Tedy potenciál růstu není příliš nad aktuálních 14 procent.

Mezi Skalními odpůrci je jen málo mladých lidí, nejčastěji jde o vyučené lidi starší 45 let. Nejčastěji je tvoří zaměstnanci v dělnických pozicích a důchodci. Jedná se z velké části o špatně materiálně zajištěnou skupinu. Mnoho z nich má či očekává finanční problémy své domácnosti. Pokud se nacházejí ve finančních problémech, nezřídka jde o stav trvající již delší dobu.

KORUNU, ČI EURO?
Společné evropské platidlo v Česku po dvaceti letech není. Je to spíš politické než ekonomické téma.

Kredit: ČTK/Sojka Libor

Česko a EU

Domácí politika a spokojenost se členstvím v EU

S českým členstvím v Evropské unii je aktuálně spokojeno 45 procent společnosti. I přes zjevné výhrady ale Češi z EU nechtějí vystupovat. Líbily by se jim však určité reformy fungování. Jenže jaké by měly být, o tom nemají příliš konkrétní představu. Do hodnocení členství významně promlouvá dění na domácí politické scéně.

„Když už jsme tu, pojďme s tím něco dělat.“ U českého přístupu k Unii je patrný potenciál dělat menší či větší změny současného fungování. Spokojená je totiž se současným stavem jen necelá polovina společnosti.

Nejvyšší spokojenost s tím, že je Česká republika součástí Evropské unie, panovala krátce po vstupu. A to i díky silné domácí ekonomice. V roce 2009 atakoval pozitivní ohlas hranici 70 procent. Naopak nejslabší moment byl při vrcholící migrační krizi, kdy spokojenost klesla k 35 procentům.

Zhruba od roku 2018 je spokojenost stabilizovaná kolem 50 procent. Co je podle sociologa Kratochvíla důležité v tomto kontextu zdůraznit, že pokud by se aktuálně konalo hypotetické referendum o vystoupení Česka z EU, většina by volila možnost setrvání.

Dojem, který si z členství Češi odnáší a který se zrcadlí v jejich spokojenosti s EU, je následně člení na ty, kteří smýšlí proevropsky, nebo protievropsky. Je to totiž právě spokojenost se členstvím, která se následně promítá do toho, v jaké ze šesti skupin se ocitnou.

Klíčový je v této otázce přístup Vlažných příznivců a Nejistých. Podtrhuje totiž jejich název: jedni se vyznačují

skutečně vlažným pozitivním přístupem a druhí jsou rozpolceni. Tedy že obě skupiny volí méně intenzivní odpovědi.

Hodnocení polistopadového dění

Mírné rozdíly lze pozorovat s přihlédnutím k věku Čechů, byť faktor stáří nehraje tak zásadní roli jako hodnotová vazba. Avšak mladší část společnosti se vyznačuje větší otevřeností vůči Evropské unii, což je dané tím, že v jejich strukturách vyrostla a je pro ně běžnou součástí jejich života.

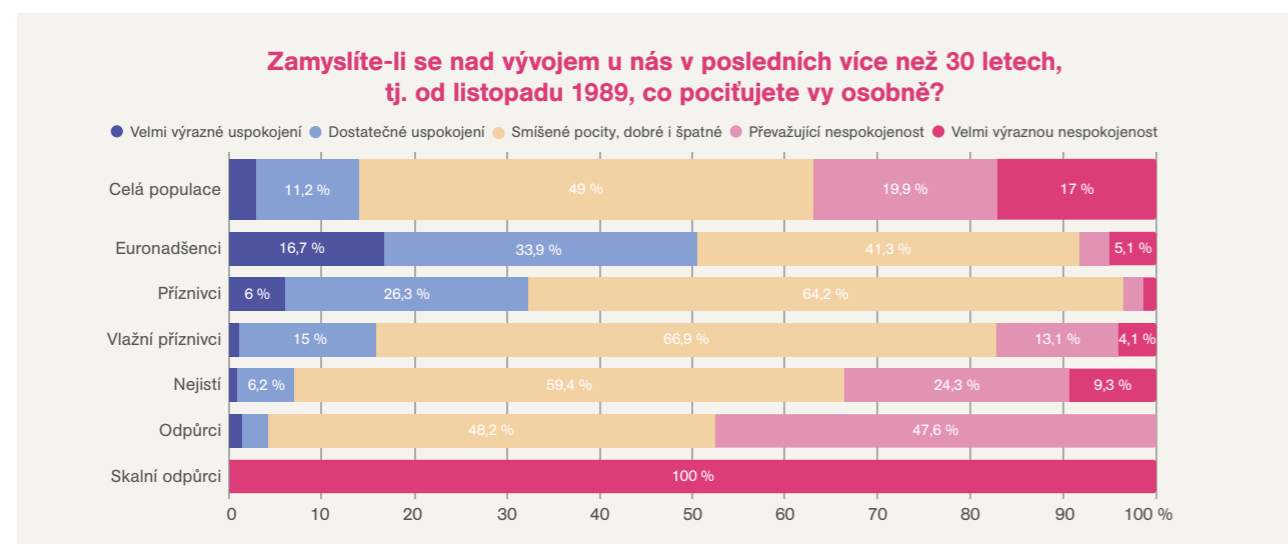
„Velkým symbolickým milníkem je 36. rok. Na tomto věkovém bodě se láme poměr těch, kteří jsou se členstvím spíše spokojeni, oproti těm, kteří jsou nespokojeni. Ve všech starších kategoriích převažují ti, kteří jsou s Evropskou unií nebo s naším členstvím převážně nespokojeni, zatímco mladší ročníky jsou s ním převážně spokojeni,“ poukazuje sociolog Kratochvíl.

Zásadní je také postoj vrstevníků v tzv. předdýchodovém desetiletí. Lidé mezi 55 a 65 lety jsou nejskeptičtější a nejkritičtější – vůči svému okolí a především k politické situaci v Česku, což se promítá i do jejich náhledu na EU.

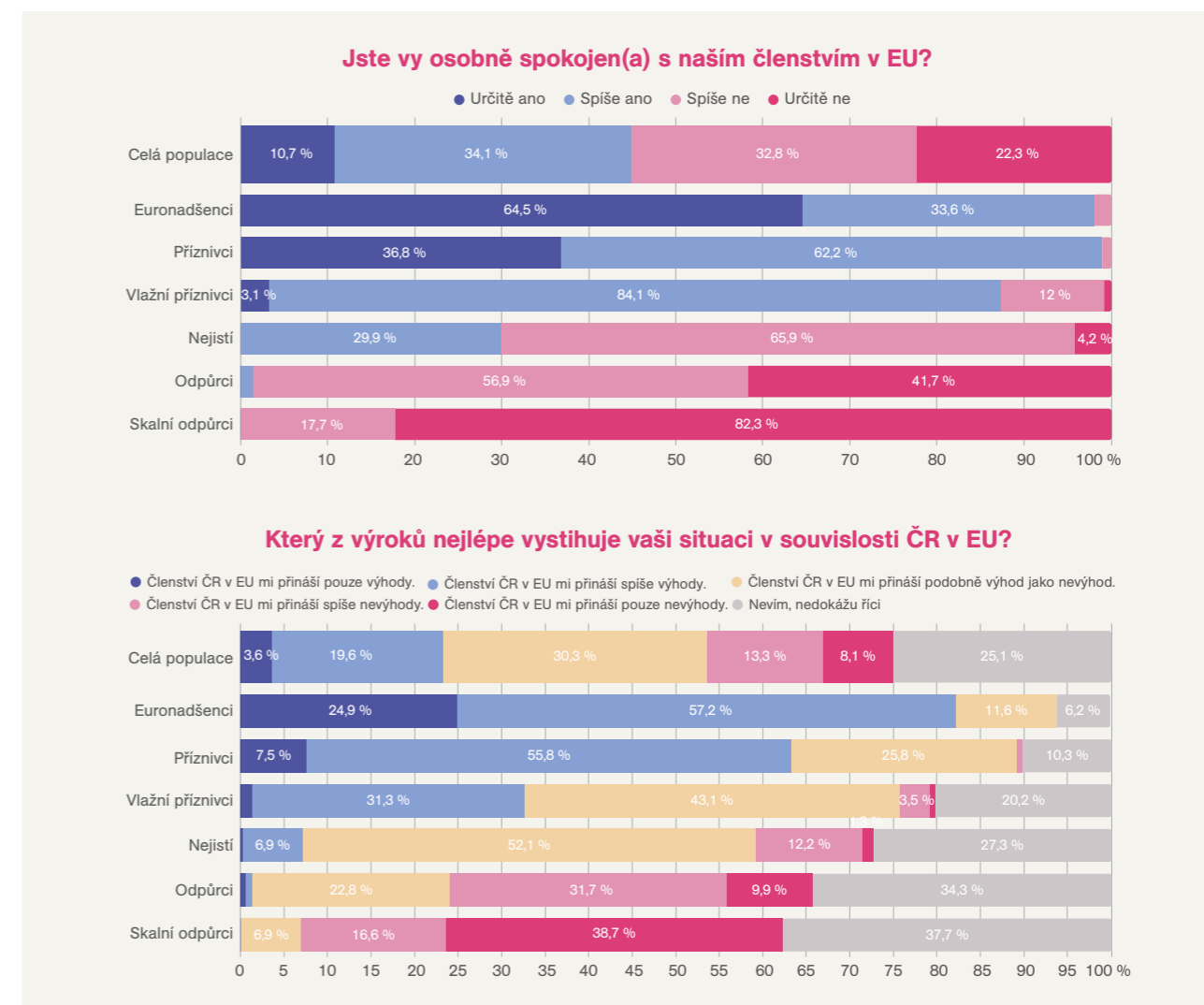
Také domácí vývoj určuje, skrze jaké brýle nahlíží veřejnost na Evropskou unii. Do vztahu, který si k organizaci člověk buduje, promlouvá osobní, ale i celospolečenská zkušenost s polistopadovým vývojem.

Sociolog Kratochvíl upozorňuje na tři hlavní osy, podle kterých člověk skládá svůj postoj k Unii: mezinárodní dění, domácí stav a osobní situace. „V poslední době se osy hodnocení domácího a mezinárodního dění přiblížily. Pokud se nedaří České republice, mohou mít lidé větší tendenci to přisuzovat našemu členství v EU,“ poukazuje analytik STEM.

A ještě jeden zajímavý prvek: skupiny, které se nachází na protipólu šestimístné škály, tedy Euronadšenci a Skalní odpůrci, nechávají do svého hodnocení EU

Skupina Skalních odpůrců je tímto postojem definována, takže vždy bude vykazovat plnou nespokojenost s polistopadovým vývojem.

mnohem více promlouvat osobní zkušenost, než jak tomu je u ostatních skupin. Čili Příznivci, Vlažní příznivci, Nejistí a Odpůrci vnímají unijní dění zpravidla méně v osobním kontextu.

Společenský vývoj

Ne vždy byl za posledních téměř 35 let od pádu komunismu náhled na vývoj v Česku nutně negativní. Avšak minimálně od vstupu Česka do EU převládají ve společnosti smíšené pocity, lidé tak vnímají pozitiva i negativa spojená s domácím děním. Deklarace „středové pozice“ vystihuje dlouhodobou náladu ve společnosti.

Z dat STEM vyplývá, že nejpozději od druhé poloviny roku 2020 postupně narůstá převaha nespokojených nad spokojenými. Rok 2019 a první polovina roku 2020 byly zatím poslední období, kdy převažoval pozitivní pohled nad negativním.

Domácí pohled se postupně zhoršuje, což do jisté míry určuje i postoj vůči Evropské unii. Nutně se však neděje to, že by Češi své negativní pocity připisovali na vrub EU. Dokážou oddělit problémy, za které podle nich může toho času úřadující vláda sama, a naopak co je „unijní problém“.

Oddělování krizí

Příkladem problému, který řešila EU, může být migrační krize. Někakým způsobem se totiž dotýkala celé Evropy a Češi se jí lekli, ale připsali ji především na účet Evropské unii. „Byl to výsostně evropský problém, důvěra ve vládu rostla nebo stagnovala a klesala důvěra v EU,“ popisuje sociolog.

To samé, ale v opačném gardu, se stalo v případě covidové krize, kdy výrazně vzrostla nespokojenost s domácím vývojem. „Dynamika je u problémů různá. Je vidět, že některé krize jsou jasně evropské a nám přináší potenciální ohrožení nebo problém – potom se dynamicky vyvíjí důvěra a pocity vůči Evropské unii. A druhá stránka je, když se něco nedaří v České republice, kdy může, nebo nemusí dojít ke spojení s děním v celé Evropské unii,“ komentuje složitou mozaiku Kratochvíl.

Zároveň dodává a upozorňuje na zkratkovitou politikou rétoriku: Pokud téma bude komunikováno „oni versus my“, tak to může mít negativní vliv na hodnocení Evropské unie a nikdy se česká společnost nezbaví vymezování vůči organizaci, které je součástí a jejíž politiku tvoří.

Čech, Evropan, občan Unie

Napříč českou společností panuje shoda: ztotožňuje se s evropanstvím. Zádrhel ale nastává v otázce, zda se lidé cítí být občany Evropské unie. „Politikum“ snižuje oblibu. „Může to být tím, že EU v očích mnoha Čechů nese politický náboj,“ čte výsledky z průzkumu Rozdělení Evropou sociolog Kratochvíl. Souhlasí, že dočasným řešením by mohl být tzv. rebranding. Je však přitom potřeba pracovat na budování prestiže původní značky.

Evropa nerovná se Evropská unie. Minimálně z pohledu české společnosti je v tom zásadní rozdíl. „Evropa nemá pro většinu české veřejnosti negativní náboj. Je to něco, na co skutečně budou Češi spíše hrdí, nebo myslí si, že mají proč být hrdí,“ popisuje Kratochvíl. Pod pojmem si společnost spíše představí historický rámec a jeho geografické rozměry, politika jde v tomto případě stranou.

To už ovšem neplatí pro EU, se kterou si Češi spojují politická rozhodnutí a postup zvolený lídry sedmadvacítky. Ale povědomí o tom, že je to právě společné rozhodnutí, ke kterému se na unijní úrovni dospěje, není v tuzemsku valné.

Sounáležitost s Evropou cítí Češi jinak podle toho, v jaké životní fázi se právě nachází. U mladých lidí je nejsilnější, což sociolog Kratochvíl vysvětluje přirozeností prostředí. „Pro ně je evropská identita a také identita ve smyslu příslušnosti k Evropské unii rozhodně bližší než pro celou společnost nebo minimálně pro starší ročníky,“ říká.

Rozdíl mezi jednotlivými generacemi jsou nicméně malé, v každém věku totiž pocit evropanství dosahuje

přibližně 70 procent. Napříč společností tak dochází k mimořádné shodě.

Určitý zlom nastává kolem 35. roku věku, nicméně není nijak zásadní. Specifická je však skupina v „předdůchodovém desetiletí“. U nich se projevuje velká míra kritičnosti vůči Evropské unii. Propad ale není nezvratný. Ve vyšším důchodovém věku totiž podpora EU opět roste. Podle sociologů to může být i tím, že v tomto věku najdeme větší podíl lidí, jež méně trápí politické otázky, které se pro ně stávají méně důležitými.

„Pro ty, kteří jsou ve věku s relativně nejvíce nejistotami, to znamená těch několika let, než se mohou stát důchodci, kdy mohou být zatíženi většími závazky, třeba jim končí splácení hypotéky nebo vyvádějí svoje potomky z domácností. U nich se mohou koncentrovat některé těžkosti života a ještě nemají jistoty, spojené například s tím být důchodcem, nebo volný čas, který je s tím spojen,“ vysvětluje Kratochvíl.

Přejmenování nestačí

Evropská unie je ve veřejné debatě propojena s politickou otázkou. Češi si do ní promítají úspěchy, či naopak neúspěchy v mezinárodním systému – což platí z pohledu národního zastoupení, a zároveň si to vztahují i na své vlastní (ne)naplněné cíle.

„Víme, že Evropská unie je jenom nástrojem společného evropského snažení, takže pokud by někdy v čase bylo možné identifikovat Evropskou unii stejně jako Evropu, může se to změnit,“ upozorňuje sociolog. Zatím se ale neobjevují žádné indicie, že by se tyto dva postoje sblížovaly.

Pošramocené značky EU si všimla i politická reprezentace. Ve snaze vyhnout se „problematické Unii“, raději volí označení „Evropa“. Příkladem může být heslo pro oslavu 20. výročí českého členství, pro které vláda zvolila heslo: „Tvoříme Evropu“.

Tato strategie může být funkční ve chvíli, kdy je potřeba nějaký problém hasit, něco sanovat, rychle vyřešit, nemůže být ale trvalým řešením. Totiž ve chvíli, kdy lze očekávat, že Česko součástí Evropské unie bude teoreticky po celou dobu jejího trvání, je nutné ještě nasadit další strategii. Je proto potřeba dále budovat prestiž původní značky EU.

Chybí příběh

Politici a veřejní činitelé by podle sociologů měli lépe komunikovat, co a jak v EU vzniká nebo jaké jsou výhody členství. Naopak by se měli vyhnout zkratkám a tvrzením, že jsou bezmocní a v Bruselu nic nezmůžou.

„Specificky se u nás vyvinul názor na Evropskou unii, kdy poměrně brzo naše politická reprezentace přistoupila ke hře na my a oni – ‚my‘ čeští politici a ‚oni‘, ten Brusel. Poměrně rychle jsme měli důležitého protiunijně naladěného hráče v prezidentovi Václavu Klausovi, který nejen během Lisabonské úmluvy, ale po celou dobu svého prezidentování, byl rezervovaný vůči Evropské unii, až kritický. A síly, které nás do Evropské unie dovedly, což byla především strana ODS a ČSSD, ten kapitál, který tu ze začátku byl, neproměnily v důvěru v Evropskou unii,“ poznamenává Kratochvíl.

Zlomová byla v tomto ohledu migrační krize, při níž u Čechů značně poklesla důvěra v Evropskou unii, že se

dokáže vymanit z problémů. V posledních letech pak ke skepsi části veřejnosti přispívá též klimatická politika a legislativa Green Dealu.

Do pocitu evropanství ale jednoznačně promlouvá dění v EU. Dokazuje to časová řada, podle které se jako Evropané cítili Češi nejméně právě v období migrační krize. Naopak nejvyšší procenta vykazoval rok 2019. Sociologové ho označují za „všeobecný vrchol pozitivního pohledu Čechů na svět kolem sebe“.

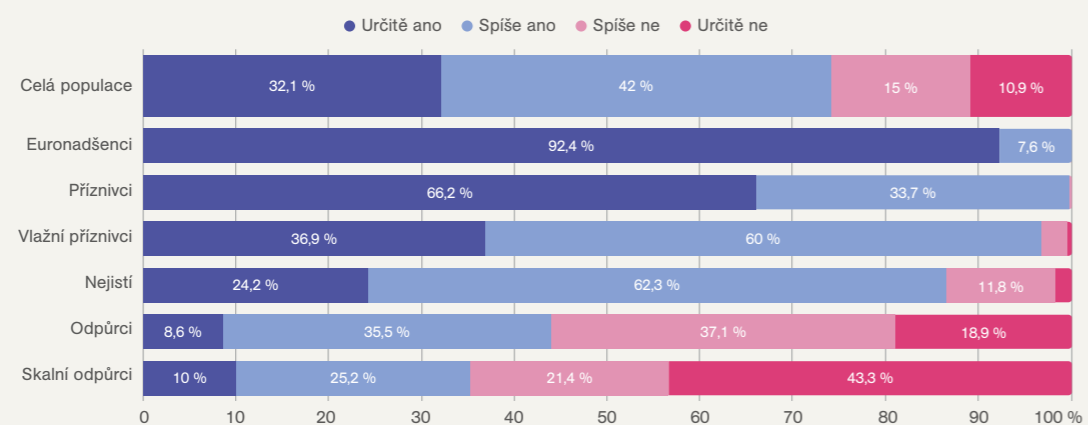
„V případě Evropské unie už v roce 2019 migrační krize utichá, není to jeden z těch zcela dominujících prvků veřejné debaty. A zároveň vrcholí česká konjunktura, mimořádně dobře se daří velké části české společnosti z hlediska finančního i z hlediska perspektivy. Česká společnost byla tehdy velmi otevřená a připravená dále růst, byla velmi optimistická,“ popisuje Kratochvíl.

Jenže tento výhled nabouraly následné události: pandemie koronaviru, navazující ekonomická krize a pak ruský vpád na Ukrajinu.

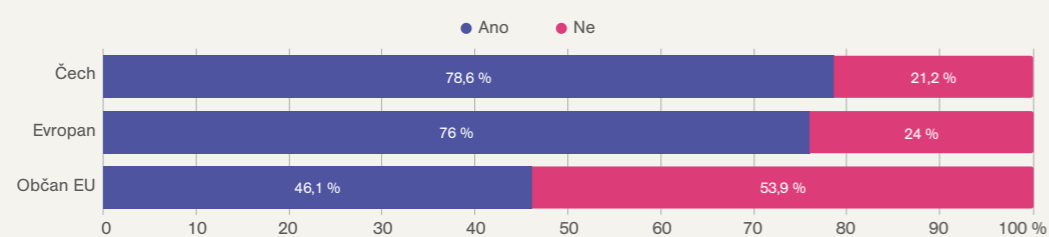
Čechům v současnosti chybí „určující příběh“ spojený s členstvím v EU. Po soustředěném napětí sil, kdy se Česko po pádu komunismu chtělo zpátky přičlenit ke zbytku Evropy a být součástí nejen EU, ale i NATO, pak nepřišli následné kroky. Vytratil se cílový bod, nebyl žádný kompas, co bude dál.

„Možná jako když nějaký fotbalista vstřelí jednu branku, druhou branku, je na vlně euforie, ale pak začne vyklusávat a už tomu týmu zase tolik nutně nepomáhá,“ přirovnává v metafoře analytik STEM. Do dalších let by tak podle něj mohlo být stanovení cíle, kterého by Češi v Unii chtěli dosáhnout, tím klíčovým krokem.

Cítíte vy osobně sounáležitost s Evropou, cítíte se být Evropanem?

Jste hrdý, že jste...

EUROSKEPSE JAKO PROGRAM. Jan Zahradil (ODS) seděl v Evropském parlamentu 20 let, byl hlasitým kritikem prohlubování politické integrace unijních států.

Kredit: Jan Zátorský/MFDNES + LN/Profimedia

Na věku ani bydlišti tolik nezáleží

Kdo je Euronadšenec, čím se živí Nejistý nebo kde žije Odpůrce. Ani jeden z demografických faktorů nehraje zásadní roli v tom, jak Češi vnímají Evropskou unii.

„Nemůžeme říkat, že všichni mladí lidé jsou proevropští a všichni starší lidé jsou protievropští,“ komentuje stav Martin Kratochvíl. Výsledky výzkumu Rozdělení Evropou nabourávají zkratkovité představy o české společnosti. Zásadní roli totiž sehrává vlastní prožitek.

Větší roli než jednotlivé demografické ukazatele totiž hraje celá skladba osobní životní zkušenosti. Pro Čechy je důležité, jestli jim EU takzvaně něco dala, jestli dokážou z výhod členství čerpat, anebo naopak mají pocit, že kvůli tomu trafil.

Určitou dělicí linii kreslí materiální zajištění a schopnost, s jakou se dokázaly jednotlivé skupiny společnosti vypořádat s uplynulými finančními krizemi. Analytik STEM ale zdůrazňuje: „Pořád nemůžeme tvrdit, že Skalní odpůrci jsou jen špatně zajištěni nebo že Euronadšenci jsou zase všichni ‚za vodou‘. Zkratka je už potom přílišná.“

Zatímco 18 procent Čechů deklaruje dobré materiální zajištění, 20 procent ho vnímá jako špatné. Mezi těmito dvěma póly je ale většina, konkrétně 62 procent, která se vidí jako průměrně zajištěná. „Vlastností většiny Čechů je, že se vůči ostatním, nebo aspoň ostatním ve své skupině snaží příliš nevyvyšovat, ani se příliš nesnižovat,“ vysvětluje Kratochvíl nejčastější odpověď v průzkumu.

Zda se lidem daří, nebo mají pocit stagnace, či dokonce nedostatku, se následně promítá do toho, jak vnímají úspěšnost Česka jako celku. Euronadšenci nebo i Příznivci měli menší problémy vyrovnat se s nedávnou finanční krizí, kdežto Odpůrci nebo Skalní odpůrci častěji hlásili, že mají nějaký problém nebo mají příliš mnoho závazků na to, aby se mohli vypořádat s nějakou novou krizí. Podstatné je pak také to, jestli společnost a v ní identifikované jednotlivé skupiny vidí možnost změny a obratu k lepšímu, případně zda pozitivní perspektivu nevnímají.

„Doplňkové“ regiony

Z dat Rozdělení Evropou vyplývá, že regionálně je zastoupeno všech šest skupin víceméně rovnoměrně. Euronadšenci, Vlažní příznivci, Skalní odpůrci i ostatní skupiny lze najít všude.

„Jestli bychom tam viděli některé trendy – častěji se v Praze nebo ve velkých městech vyskytují právě ti s Evropskou unií spokojenější. Ale opět je to jenom intenzitní rozdíl, není to tak, že všude mimo Prahu najdeme jenom odpůrce EU, to rozhodně není pravda,“ zdůrazňuje sociolog Kratochvíl.

Speciální kategorií mohou být pendleři. Čechům, kteří kvůli práci přejíždějí hranice, se vstupem do Unie ubylo administrativy, čímž se jim všeobecně snížily časové i finanční náklady. Příkladem může být člověk z Liberce nebo Mostu, který se živí jako dělník či je v inženýrské pozici a jezdí pracovat do Německa. Pokud si z této zkušenosti odnesl pozitivní dojem a neměl příliš důvodů se v životě zklamat, potom bude cítit uspokojení z českého členství v EU.

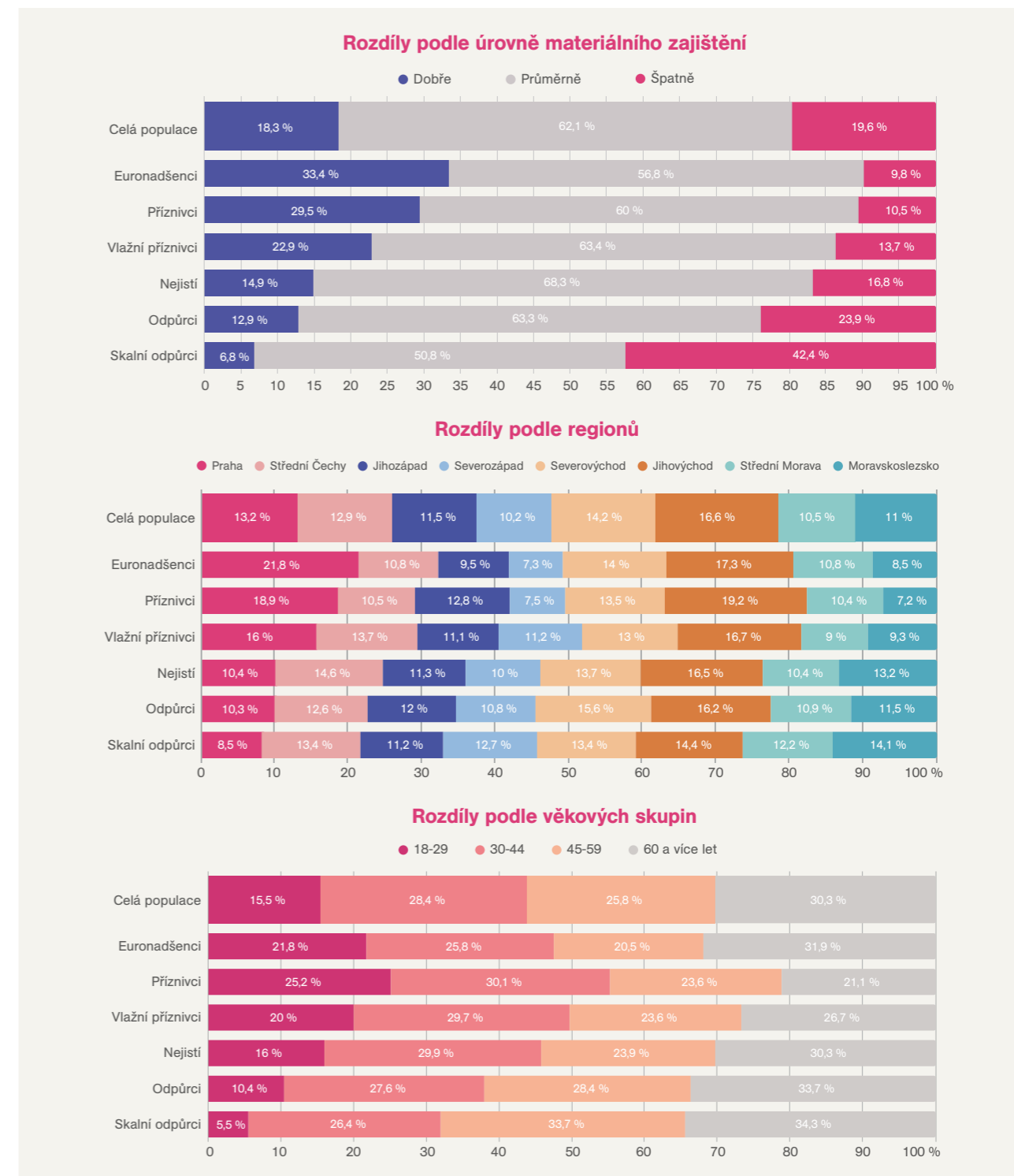
Podobnou zkušenost má i podstatná část studentů. Více prounijně naladěných Čechů tak lze najít v univerzitních městech. Studenti mají totiž jednu z nejživějších, nejintenzivnějších a nejrozmanitějších zkušeností. Málokdy navíc deklarují, že by to byla zkušenost špatná. Tento prožitek s EU mají třeba díky programu Erasmus, případně pak prostřednictvím zahraničních grantů nebo možnosti poznávat evropská města.

Navíc: pro dvaceti a třicetileté je naprostou přirozeností, že je Česko součástí Evropské unie. Je to pro ně něco zcela normálního. V EU vyrostli, dospěli a setkávali se

s ní napřímo ve škole – což představuje velmi silný faktor samotného povědomí o Unii.

Průzkum Rozdělení Evropou ukázal, že mezi Euronadšenci je 45procentní zastoupení lidí s vysokoškolským titulem. Zároveň je třeba neopomíjet, že i mezi Skalními odpůrci najdeme 12 procent vysokoškoláků.

Ne nutně se však členění do skupin projevuje z pohledu věku. „Velice zjednodušeně lze říct, že s rostoucím věkem přibývá nespokojených s Evropskou unií, ať už Odpůrců, či Skalních odpůrců. Zároveň s rostoucím dosaženým vzděláním tento podíl klesá,“ vysvětluje sociolog.

Referendum není téma

Utahovat šroubky evropské integrace, nebo rozvázat spolupráci? Češi si v Evropské unii příliš nepřejí ani jeden z extrémů, vyplývá z dat Rozdělení Evropou. Necelá polovina společnosti se sice identifikuje jako stoupcem evropské integrace, pro většinu se však jedná o abstraktní pojem, o kterém třeba dosud ani neuvažovali. Na pořadu dne ale není ani referendum o vystoupení z EU. Pokud by se konalo, na 60 procent by hlasovalo pro setrvání.

Češi z Evropské unie vystupovat nechťejí. To potvrzuje dlouhodobý trend, který se nad 50 procenty drží stabilně od roku 2018. Vývoj byl rozhodně poznamenán jednotlivými krizemi. Česká veřejnost se přiklonila k vystoupení těsně po evropské dluhové krizi. Největší propad byl spojen s migrační krizí. Současné nastavení společnosti definuje sousloví v „bezpečné zóně“, kdy zastánci setrvání v EU mají jasnou převahu.

„Je důležité si uvědomit, že se ptáme celé veřejnosti, ale v referendu by rozhodovali jen ti, kteří by k němu přišli, takže by stejně jako v každých volbách rozhodovala účast,“ komentuje analytik STEM.

Pokud by se k referendu mělo schylovat, zásadní roli by sehrála kampaň. Tu za současné situace prakticky žádná ze stran nevede, byť pro hnutí SPD je to jeden ze základních stavebních programů programu.

Ne referendu, ano EU

Z průzkumu Rozdělení Evropou nicméně vyplývá, že Češi ani konání referenda nakloněni nejsou. Jen 36 procent společnosti by si jeho konání přálo, naproti tomu 50 procent o uskutečnění hlasování vůbec nestojí. Kdyby se ale přece jen k referendu přistoupilo, téměř 60 procent Čechů by hlasovalo pro setrvání v EU.

Jak na případné referendum hledí jednotlivé skupiny? Jasný postoj je u Euronadšenců, respektive Příznivců na jedné straně a Skalných odpůrců na druhé straně. K variantě spíše zůstat by se klonili také Vlažní příznivci, a naopak možnost spíše odejít by volili Odpůrci.

„Zajímavé je to, že když se bavíme o Nejistých, kteří jsou na pomezí těchto dvou názorů, ukazuje se nízká intenzita jejich postojů. V současnosti by hlasovali převážně pro setrvání, ale jejich postoj je většinou středovější. V tuto chvíli hrají roli jazýčku na vahách, kde by hodně záviselo na tom, jak by se odvíjela veřejná debata a kdo by na ně působil,“ komentuje postoj skupiny Kratochvíl.

Váhavý postoj je ale zřejmý už při samotném rozhodovacím procesu – zda vypsát, nebo nevypsát referendum o vystoupení Česka z EU. Jedním z možných vysvětlení je, že to pro ně představuje příliš abstraktní otázku. Nemusí to být něco, co je pro ně tak důležité nebo něco, nad čím dosud intenzivně přemýšleli. Tedy nemají svůj postoj zcela zformovaný.

Mezi protiunijně naladěnou částí společnosti je ve skupinách Odpůrců a Skalných odpůrců vždy zhruba desetina těch, kteří by v případném referendu hlasovali pro setrvání. Nicméně výzkumníci upozorňují na to, že se jedná o velmi malou skupinku. „Dalo by se o nich uvažovat jako o těch, kteří by raději setrvali a Evropskou unii případně reformovali zevnitř. To znamená: ještě nad ní nutně nemuseli zlomit plně hůl,“ popisuje sociolog. Současně se jejich uvažování ubírá směrem k tomu, jak vypadala EU dřív. Nechtějí, aby v ní hrála příliš velký důraz politika, raději by zůstali u čistě ekonomického seskupení.

Vstup do eurozóny?

Ne vystoupení z Unie, ale ani ne žádné silnější přimknutí. Mezi Čechy je totiž 45 procent stoupců evropské integrace, což zhruba odpovídá i těm, kteří jsou s členstvím v EU spokojeni. Výzkumníci z ústavu STEM na tento aspekt kladou důraz kvůli tomu, že díky němu určí ve společnosti segment Euronadšenců.

Evropské integraci jsou nakloněné všechny tři proudící skupiny definované průzkumem Rozdělení Evropou. Výraznější skepse začíná u Nejistých. Nicméně integraci zcela neodmítají ani protiunijně stavěné části veřejnosti.

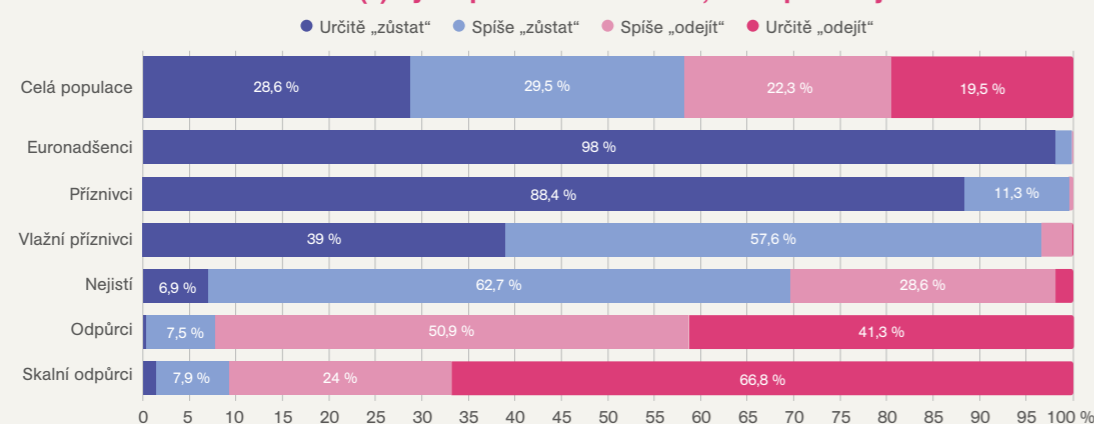
Opět může být důvodem fakt, že je to pro ně spíše abstraktní pojem nebo se jedná o téma, nad kterým nijak výrazně neuvažovali.

K uvažování o hlubší spolupráci ve strukturách EU i nedůvěra v to, že by byl národní hlas na unijní úrovni zásadně slyšet. Češi ani po dvacetileté zkušenosti nevěří, že by se země byla schopná nějak výrazněji prosadit.

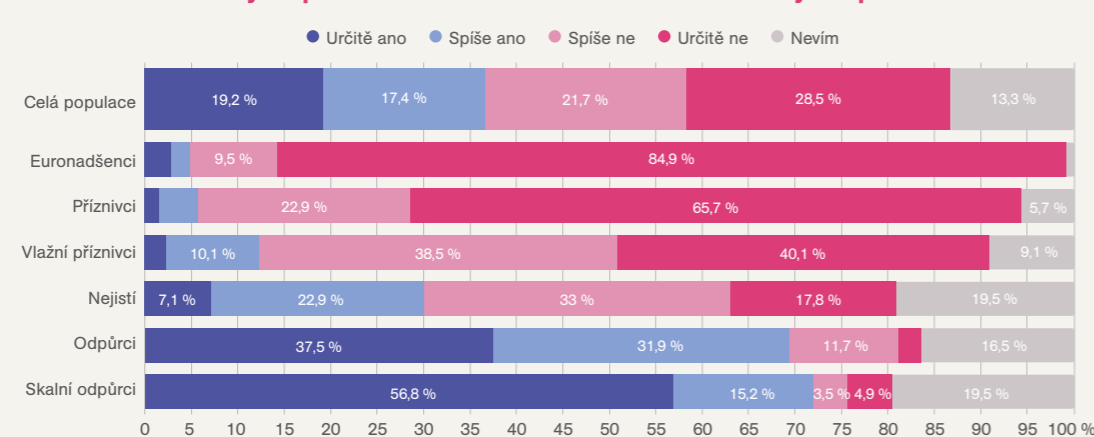
Výjimkou bylo pouze úvodní období, kdy podíl těch, kteří si mysleli, že je Česko schopné sehrát v EU aktivní roli, byl poloviční. Na pozitivní vlně byla veřejnost i během prvního českého předsednictví v roce 2009. Po druhém předsednictví z předminulého roku už zůstal dojem vlažnější. Předsednictví Rady EU ve druhé polovině roku 2022 sice u Čechů vzbudilo větší zájem o evropská témata, ale nezanechalo dojem, že by si Česká republika vybudovala silnější pozici v rámci EU.

„Vláda a čeští úředníci, kteří se na tom podíleli, sbírali pozitivní ohlasy a veřejnost je ocenila za to, že zvládli předsednictví jako takové. Ale ať už pod dojmem krizí nebo právě pod dojmem dlouhodobého skepticismu, je efekt v horizontu roku a dále po předsednictví velmi omezený nebo skoro žádný,“ poznamenává sociolog STEM.

Představte si, že by se u nás konalo referendum o vystoupení z EU, hlasoval(a) byste pro možnost zůstat, nebo pro odejít?

Mělo by se podle vás v ČR uskutečnit referendum o vystoupení z EU?

Kolik toho (ne)víme o EU?

Po dvaceti letech členství v Evropské unii by Češi u pomyslné maturity příliš neobstáli. Tomu, jak funguje EU, rozumí dle svých slov 44 procent lidí. Má Česká republika zastoupení v Evropské radě, Evropské komisi nebo europarlamentu? Po ověření konkrétní znalosti bylo správných odpovědí pomálu. A to nejen u protiunijně naladěných částí společnosti nebo u Nejistých, kteří se o veřejné dění nezajímají, pohořeli také Euronadšenci.

Na 56 procent lidí deklaruje, že fungování EU příliš nerozumí. Zásadní při posuzování je pak převládající míra nejistoty, která je patrná z průzkumu Rozdělení Evropou. Variantu jednoznačné odpovědi – ať už pozitivní, či negativní – volí lidé zřídka, nehledě na to, ve které ze šesti skupin společnosti se nachází.

Intenzita více vystupuje u Skalních odpůrců, mezi kterými jsou dvě pětiny těch, kteří rezolutně řeknou, že EU určitě nerozumí. „Může to být nějaké demonstrativní vyjádření toho, že se o Evropskou unii tolik nezajímám, nechci s ní mít nic společného,“ spekuluje nad smyslem skupinového vymezení Martin Kratochvíl.

A jak je na tom veřejnost s reálnými vědomostmi o Unii? Výzkumníci ze STEM položili lidem sadu otázek,

které zkoumaly historickou orientaci i přehled o aktuálním zastoupení Česka v EU. Výsledek není nikterak povzbudivý.

Vědomostní test

Česko má zastoupení ve všech unijních orgánech, ale povědomí o tom je spíše nízké. O zastoupení v Evropské komisi – tedy aktuálně prostřednictvím eurokomisařky Věry Jourové – ví polovina veřejnosti.

Horší je to s reprezentací v Evropské radě, tedy hlavním výkonným orgánem, na jejíž summity pravidelně jezdí premiér, v současnosti tedy Petr Fiala (ODS). Na to správně odpověděla jen zhruba třetina lidí. Ani skupina Euronadšenců nijak výrazně „nezáří“, byť oproti společnosti jako celku si vede mírně lépe, ale také u nich na tuto otázku reagovala správně jen necelá polovina.

Nejlépe Češi obstáli při otázce na Evropský parlament. O českém zastoupení v něm ví na 70 procent lidí. Vysvětlení se nabízí hned dvě: europoslanci jsou přímo voleni, navíc se blíží červnové volby a instituce má srozumitelný a uchopitelný název. Nicméně správný počet europoslanců uvedlo jen 39 procent dotazovaných.

„Když se ptáme na orgány, které mohou mít ‚exotičtější nebo kryptičtější název‘, jako je Evropská rada nebo

Evropská komise, je vidět, že jistota znalosti výrazně poklesá,“ vysvětluje sociolog Kratochvíl.

Výzkumníci dochází k závěru, že unijních institucí je pro českou veřejnou debatu příliš mnoho, s různými funkcemi. V tuzemsku navíc nepanuje dobrá představa o tom, kdo za co zodpovídá. Což se nabízí jako jedna z výzev do budoucna: lépe vysvětlovat, aby bylo zřejmé, který orgán zodpovídá za jakou evropskou legislativu či nařízení.

Veřejnost ani nevnímá, že by se do unijní legislativy propisovala česká stopa. Ve společnosti totiž aktuálně nepřevládá pocit, že EU je společným projektem.

Podle analytika STEM to může představovat zásadní problém do budoucna: „Pokud máme být funkční součástí EU, máme představu, co nám členství dává, máme představu, že je pro nás prospěšné a dokážeme ho využít i mít své slovo, tak je důležitý dojem, že jsme schopni dění ovlivnit.“

Zájem o politiku

Vztah České republiky k EU a její členství v Evropské unii je stále vnímáno do značné míry jako zahraniční politika. Ani dvacetileté členství nestačilo k tomu, aby byla překonána bariéra mezi „námi“ a „Bruselem“, nadále tak EU zůstává vnímaná jako jakási vnější entita. To podněcuje

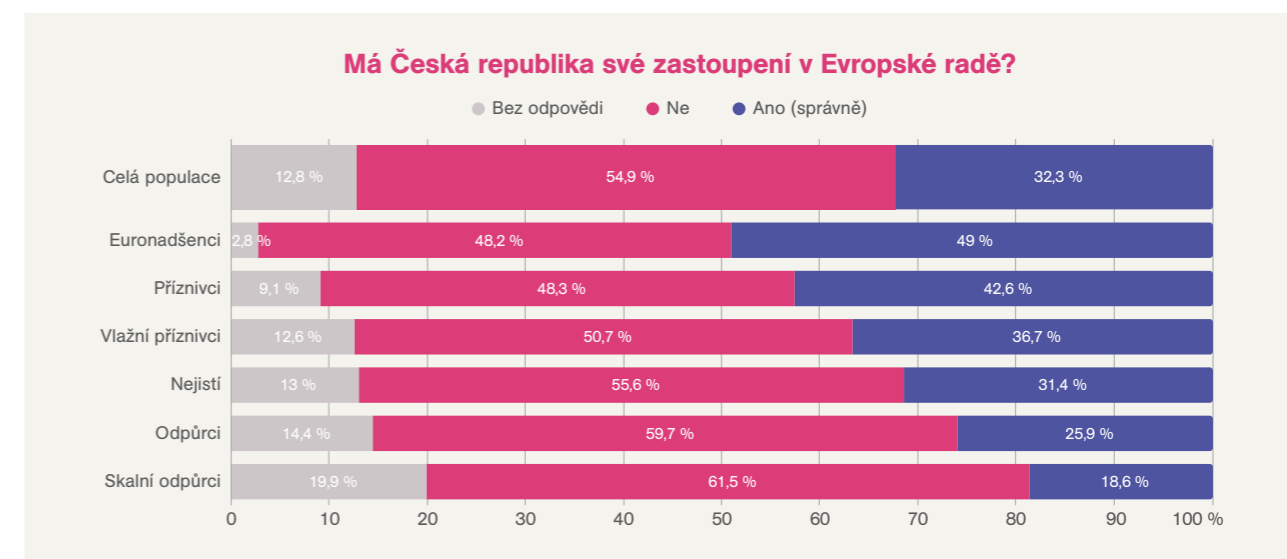
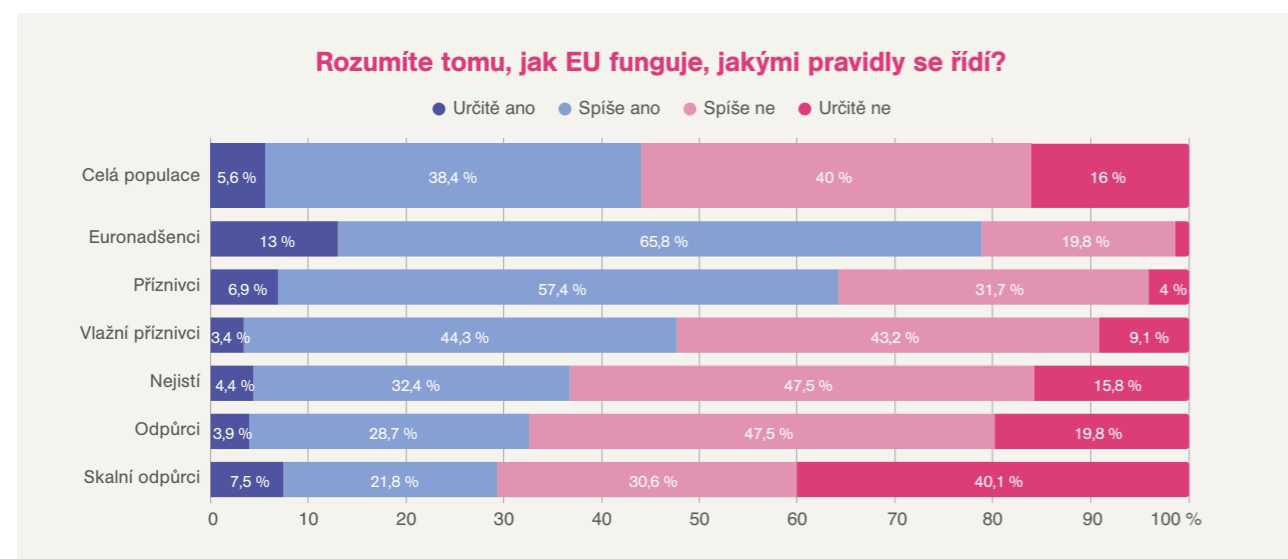
i rétorika politiků, kteří již dříve zmíněné vymezování stále neopustili.

Při bližším pohledu na data Rozdělení Evropou je patrné, že při rozpadu na šest skupin se vymykají Euronadšenci. U nich je totiž zřejmé prolínání a těsnost zájmu o veřejné dění domácí a unijní.

Češi „trpí“ dlouhodobým dojmem z malé země, která má malou moc. Tento pocit se promítá taktéž do důvěry v to, zda politická reprezentace dokáže prosadit „český zájem“ do některého z projednávaných evropských opatření. Ve skutečnosti se Česká republika silou ekonomiky i počtem obyvatel řadí v rámci EU spíše mezi středně velké země.

„Možná chybí vazba mezi tím, že některý z našich politiků něčeho velkého dosáhl,“ uvažuje sociolog Kratochvíl. „Pokud se tak stane, velmi rychle je to relativizováno nebo to zanikne v hlubší politické debatě,“ dodává.

Česko – zdá se – postrádá funkční převodní mechanismus, který by unijní úspěch některého z českých politiků nebo úředníků dostal k domácímu publiku. Pokud totiž chybí i základní povědomí o tom, že má země zástupce třeba v Radě EU a současně chybí znalost, co to je Rada EU, výsledkem je přirozeně menší pochopení toho, čeho je v ní možné dosáhnout a jaké to může mít důsledky.

Kam chceme směřovat: radši Západ, ideálně střed

Raději Západ, určitě ne Východ a nejlépe střed.

„Česká republika by měla do budoucna zůstat někde mezi,“ myslí si 57 procent lidí. Ukotvení v západních strukturách české společnosti vyhovuje, prohlubování evropské integrace se spíše brání, rádi by však Unii reformovali. Jak? O tom mají jen mlhavou představu.

Pro Čechy je neatraktivnější značka „střed“. A to ve smyslu geografického vymezení – nejvíce lidé zemi zasazují do regionu střední Evropa, i z pohledu možnosti vytvářet pomyslný most a komunikační kanál mezi vyhraněnými světy Západu a Východu.

Právě „někam mezi“ by mělo vést budoucí směřování Česka. K této možnosti se kloní většina společnosti, dlouhodobě je ale 40 procent těch, kteří by směřovali zemi dále na Západ. Variantu Východ by volila jen naprostá menšina společnosti, konkrétně čtyři procenta.

Euronadšenci jsou ve většině pro Česko, které míří více do západních struktur a rozmyšlí nad pokračováním evropské integrace. Silně prozápadní puzení cítí i Příznivci, směřování v rámci Západu podporují i Vlažní příznivci. U Nejistých a odpůrcovských skupin pak jednoznačně převládá názor, že by se Česko mělo vydat neutrální cestou a volit „středovou pozici“. Na Východ otočené pohledy nejsou u žádné ze skupin dominantní. A to ani mezi Skalními odpůrci, kteří jsou vůči evropskému projektu nejkritičtější.

Kořeny postoje

Z čeho vychází dominantní přesvědčení, že by Česká republika měla zaujímat středovou pozici? Vysvětlení nachází sociologové ve střetu různých motivů. Jedním

z nich je pocit, že Česko je malá země, která by se neměla pouštět do nějakých velkých mezinárodních dobrodružství.

„Zároveň by nám ani nikdo neměl moc mluvit do našich vnitřních záležitostí, měli bychom být svébytní,“ referuje analytik. A odkazuje tím na nechut většiny české veřejnosti prohlubovat evropskou integraci.

Roli ale sehrává také historická zkušenost. U Čechů zůstává stále silně zakořeněná vzpomínka na události ze srpna 1968. „Je to pomyslná část hráze. Špatná zkušenost se Sovětským svazem, potažmo Ruskem. Je to jedno z vysvětlení, proč není atraktivní cesta na Východ,“ komentuje Kratochvíl. Výsledky Rozdělení Evropou reflektují také ruský vpád na Ukrajinu před více než dvěma lety. V jeho důsledku se západní postoje mírně posílily a nelibost vůči Rusku opět vzrostla.

Ideál Švýcarska

Většinu Čechů se líbí „být ve středu“. Projevuje se to nejen v upřednostňování geopolitického směřování, ale třeba i v oblíbě různých národností ve světě. Sociologové zdůrazňují, že hned po nejoblíbenějších Slovácích, ke kterým mají Češi stále až bratrský přístup, jsou hned na druhém místě Švýcaři.

Tato náklonnost přitom není dána výraznou ználostí toho, jak funguje švýcarský systém, nebo osobní zkušeností s tamní společností. Lákavá je v tomto ohledu pověstná neutralita, kterou je právě Švýcarsko proslulé. Svou neutralitu demonstruje třeba tím, že byť je to země uprostřed Evropy, není členským státem Evropské unie.

Přitom, jak ukázala dříve představená data Rozdělení Evropou, Čechům členství v EU vyhovuje, rozhodně z Unie vystupovat nechťejí.

Vzývání středového postoje proto Kratochvíl interpretuje jako: „Velká část společnosti tím říká: ‚Už jsme na Západě dostatečně, už dál se neintegrujme, už dál se s někým hlouběji nepropojíme. Toto stačí.‘“ Navíc

se k tomu přidává apel na samostatnost a soběstačnost. Což je myšleno v rovině jak mezinárodně politické, tak i ekonomické.

Postoj společnosti zůstává konzistentní nehledě na to, jaká je aktuální vláda. Časová řada STEM totiž začíná ještě před posledními volbami do Poslanecké sněmovny v roce 2021. Tedy jak za předchozí vlády Andreje Babiše (ANO), stejně tak následně za kabinetu Petra Fialy (ODS) je český světonázor totožný.

Potřeba tvořit celky

Česko v západních strukturách ukotvují mezinárodní instituce – zejména EU a NATO. Potřebu tvořit tyto aliance a nezbytnost být součástí širšího celku více států cítí 70 procent lidí. Jedná se zejména o proevropsky naladěnou část společnosti, počínaje skupinou Nejistých pak toto přesvědčení slábne.

Touha spolupracovat převažuje. Avšak konkrétní podoba návazné spolupráce je nedořešená, ve společnosti neexistuje jasná shoda, jak by měla vypadat. Dominantnější je nicméně názor, že by Česko mělo s dalšími státy spolupracovat, a to i za cenu nějakých ústupků. Na druhou stranu: 46 procent společnosti by navzdory všemu upřednostnilo vlastní cestu.

Převládá tedy názor, že je pro Česko prospěšné, když se drží v rámci evropských organizací. Slušela by jim ale nějaká reforma. Absolutně spokojených s EU je

totiž jen pět procent společnosti. Shoda na tom, jaká změna – případně jakého charakteru – by měla nastat, však není.

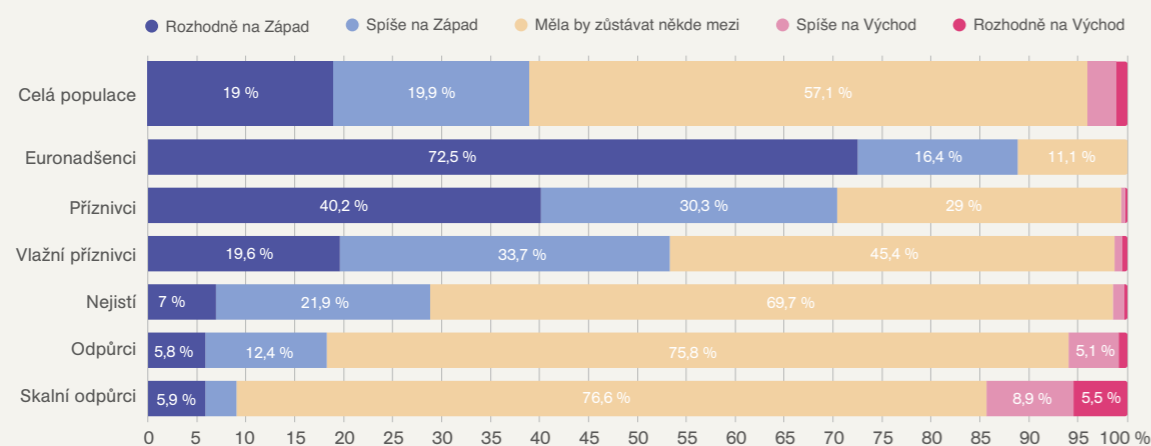
V obecné rovině je možné zmínit třeba méně byrokracie nebo zrychlení některých procesů. Pak se ale požadavky na změnu tříští v případě pro, respektive protievropské části společnosti. Euronadšencům a Příznivcům by stačily drobné změny jako zpřehlednění fungování nebo by byli ochotni zabývat se úpravou práva veta pro některé oblasti.

Otázka, která se řeší zejména v posledních dvou letech, se zaměřuje na jednotný a rychlý postup Unie, zejména v otázkách zahraniční politiky. Z dat Rozdělení Evropou vychází lehce nadpoloviční příklon k variantě, že by se mělo postupovat jednotně.

Větší podporu má tak varianta silnější EU, za kterou je jednotný postup. I kdyby to mělo znamenat, že některé členské státy nebudou někdy souhlasit. K tomu se kloní 53 procent Čechů. Velmi mírně převládá také názor hledat souhlas většiny než souhlas všech zemí unijní sedmadvacítky. Byť podpora tohoto postoje už je v české veřejnosti vlažnější – 51procentní.

„Zajímavé je, že ani Euronadšenci nebo Skalní odpůrci nejsou tak jednoznační, jako to u těchto skupin vidíme v případě jiných postojů. Vypovídá to o tom, že debata o těchto otázkách ještě není hotová,“ vysvětluje sociolog Kratochvíl.

Kam by mělo Česko do budoucna směřovat?

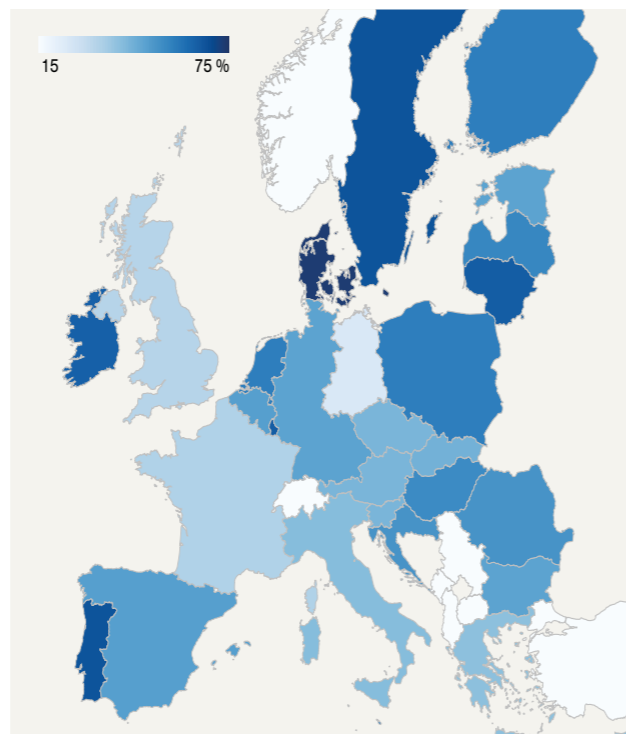
Zpátky v Evropě?

Postoje občanů členských zemí k Evropské unii

Zdrojem dat pro následující mapy je Eurobarometer, pravidelný průzkum veřejného mínění iniciovaný Evropskou komisí poprvé v roce 1974. Eurobarometer pravidelně zkoumá postoje občanů EU k různým otázkám týkajícím se EU a umožňuje sledovat vývoj názorů v čase. Kromě stálých témat zahrnuje i ta aktuální. Využita byla především primární data archivovaná v archivu GESIS a pak také zprávy publikované na stránkách Eurobarometeru.

Důvěra v Evropskou unii¹

Nejnižší podíl důvěry v EU je mezi obyvateli bývalého Východního Německa, kde EU důvěřuje jen zhruba čtvrtina obyvatel (24 %). Přibližně třetina populace důvěřuje EU ve Spojeném království (33 %) – bývalá země EU – a Francii (34 %). V ČR důvěřují EU o málo více než dvě pětiny občanů (43 %), což je stejné jako na Slovensku, v Rakousku a Slovinsku, a srovnatelné s Řeckem (40 %) a Itálií (41 %). Méně než poloviční podíl důvěry je v Belgii (48 %), dále také u občanů bývalého Západního Německa (48 %) a ve Španělsku (48 %). Větší míru důvěry pozorujeme u zemí severní Evropy, nejvyšší podíl důvěřujících je v Dánsku (72 %) a Švédsku (67 %). Ze zemí západní Evropy vidíme srovnatelně vyšší důvěru jen v Portugalsku (67 %) a Irsku (63 %).

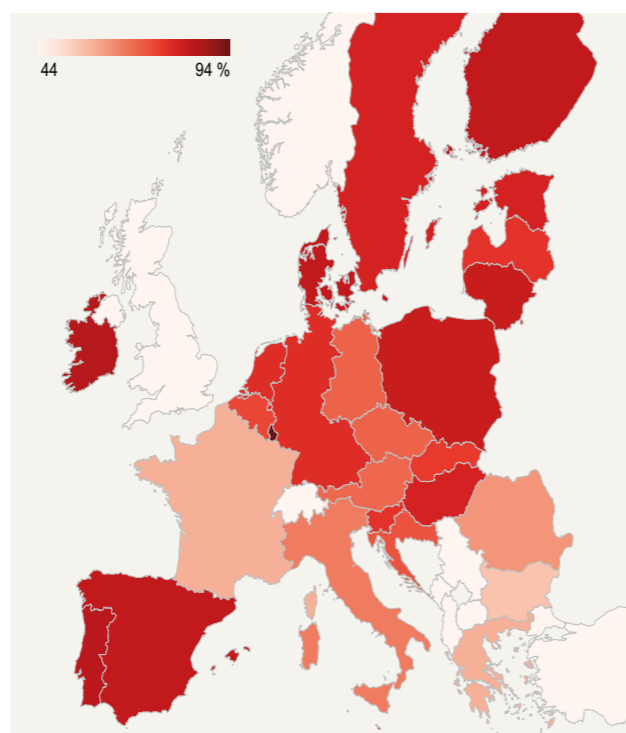

Zdroj: Eurobarometer 99.4 z června 2023

1 Celé znění otázky: Rád(a) bych se Vás zeptal(a), nakolik důvěřujete určitým médiím a institucím. Řekněte mi prosím o následujících médiích a institucích, zda jim spíše důvěřujete nebo spíše nedůvěřujete. Spíše důvěřujete; spíše nedůvěřujete. Baterie, položka 6) Evropská unie.

Cítí se být občanem EU²

V otázce, nakolik se lidé cítí být občany EU, nejsou mezi jednotlivými evropskými zeměmi tak výrazné rozdíly jako například v případě důvěry v EU. Nejnižší podíl těch, kteří se cítí být občany EU je u Bulharska (55 %), Řecka (58 %), Francie (58 %) a Rumunska (62 %), což je ovšem stále relativně vysoký, nadpoloviční podíl. V Česku se cítí být občany EU 70 % obyvatel. Srovnatelný podíl je také u Rakouska (69 %), zemí bývalého Východního Německa (70 %) a Chorvatska (71 %). Podíl těch, již se cítí být občany EU, je nadprůměrný ve všech zemích severní Evropy, tedy Pobaltí i Skandinávie, a i v dalších zemích západní Evropy například v Portugalsku, Španělsku a Irsku.

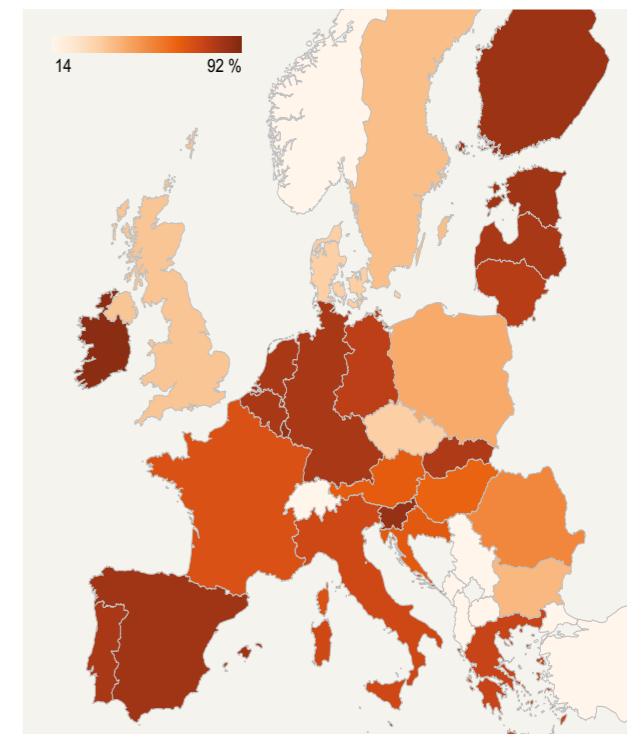

Zdroj: Eurobarometer 99.4 z června 2023

2 Celé znění otázky: U každého z následujících výroků mi prosím řekněte, do jaké míry odpovídá či neodpovídá Vašemu vlastnímu názoru. Určitě ano; ano do určité míry; ne tak docela; určitě ne. Baterie, položka 1) Cítím se být občanem/občankou Evropské unie.

Postoj ke společné měně³

V případě postoje ke společné měně nevidíme podobné trendy jako u důvěry nebo pocitu občanství EU. Neplatí, že skandinávské země mají automaticky příznivější názory na společnou měnu. Naopak, lidé ze zemí severní Evropy, kde euro jako měna není zavedené, mají vůči němu rezervovaný postoj. A v evropských zemích, kde euro zavedené je, mají na něj lidé příznivější názor. Nejnižší podíl těch, kteří jsou pro měnovou unii s jedinou společnou měnou, eurem, je v Dánsku (33 %), Česku (33 %) a Švédsku (37 %). Méně než polovina populace je pro společnou měnu také v Bulharsku (40 %) a Polsku (44 %). V ostatních státech EU účastnících se výzkumu Eurobarometer je pro společnou měnu více než polovina obyvatel. Velmi vysokou podporu sledujeme v západní, střední, jižní i severní Evropě. Nejvyšší podíl je na Maltě (92 %), v Irsku (89 %), Lucembursku (87 %) a Slovinsku (86 %).

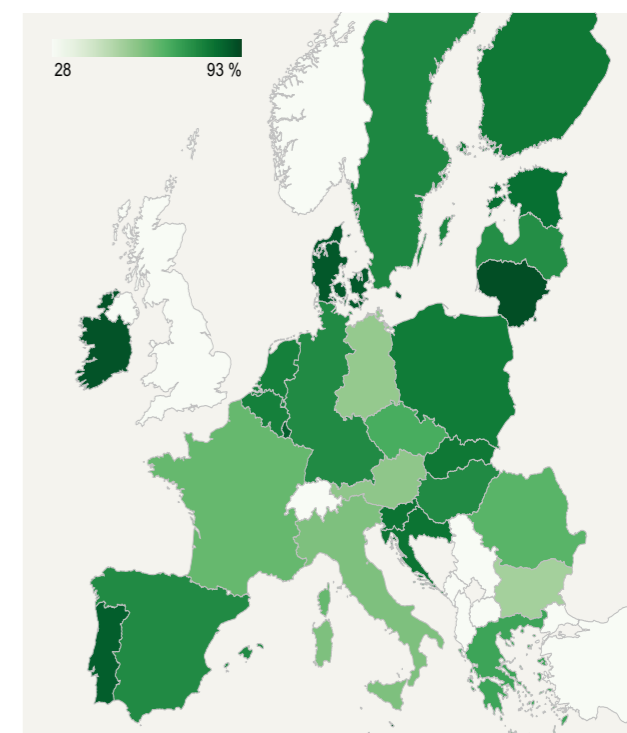

Zdroj: Eurobarometer 99.4 z června 2023

3 Celé znění otázky: Jaký je váš názor na každý z následujících výroků? U každého z nich prosím uveďte, jste-li pro, nebo proti tomuto výroku. Pro; proti. 1) Evropská hospodářská a měnová unie s jedinou společnou měnou, eurem.

Profituje země z členství v EU⁴

Ve všech členských zemích je nadpoloviční podíl těch, kteří si myslí, že jejich země má prospěch ze vstupu do EU. Nejnižší je tento podíl v Bulharsku (52 %), mezi obyvateli bývalého Východního Německa (56 %) a Rakouska (56 %). V České republice tento postoj zastává 68 % občanů. U občanů bývalých zemí Západního Německa jsou to více než tři čtvrtiny populace (77 %) stejně jako v Maďarsku (77 %) a ve Španělsku (77 %), a podobně jako v zemích Beneluxu. Nejsilnější je tento názor v Portugalsku (88 %), Dánsku (89 %), Litvě (90 %) a Irsku (90 %).

Zdroj: Eurobarometer 101.1 z března 2024

4 Celé znění otázky: Když uvážíte všechny souvislosti, řekl(a) byste, že Vaše země má, nebo nemá prospěch a výhody ze vstupu do Evropské unie? Ano, má, ne, nemá.

Generace U(nie)

Celý život prožili v nekomunistickém Česku a větší část mají odžitou už po přistoupení do Evropské unie. Jako „demokratickou generaci EU“ můžeme označovat Čechy do 29 let. V mnohém se od zbytku společnosti liší, pozornost jim proto věnuje i průzkum Rozdělení Evropou.

Česko jako součást Evropské unie je pro mladou generaci norma. Představuje pro ně přirozenou součást jejich života. Česká republika existující mimo západní struktury je pro ně věc spíše historického nebo učebnicového charakteru.

Jinak než jako členové EU se prakticky nevnímají a ani nad touto možností příliš nepřemýšlejí. Zároveň toto nazírání vede k tomu, že by stav méně rádi měnili než třeba jiné věkové skupiny, které mají ve svém životě srovnání. Vůči Unii jsou tedy mladí smířlivější na rozdíl od většinové společnosti. Lidé ve věku 18 až 29 let jsou více proevropští, potvrzují data STEM.

Unikátní průzkum Rozdělení Evropou odhalil, že česká společnost se v náhledu na EU člení do šesti skupin – Euronadšenci, Příznivci, Vlažní příznivci, Nejisti, Odpůrci a Skalní odpůrci. A sociologové podle stejného klíče identifikovali i mladou generaci.

„V celé veřejnosti máme dvě pětiny proevropsky orientovaných lidí. U mladých jsou to už tři pětiny, tedy výrazná většina – skoro 60 procent,“ poukazuje Martin Kratochvíl.

Výsledkem však je, že nevzrostla nejvíce proevropská skupina. Euronadšenců je přibližně stejně u mladých jako v celé veřejnosti. Nejvíce narostla skupina Vlažných příznivců, která představuje zhruba třetinu v mladé generaci. A menší zastoupení mají protiunijní skupiny Odpůrců a Skalních odpůrců.

Kratochvíl tak zpětně přemýšlí: „Kdybychom konstruovali segmentaci právě na podskupině mladých, zřejmě bychom nedospěli k tomu, že je třeba odlišit ještě skupinu Skalních odpůrců. Protože je velmi malá a příliš se neliší v postoji od zbylých Odpůrců. Rozdíly nejsou tak

intenzivní jako u celé společnosti, nechali bychom pravděpodobně tyto dvě skupiny jako jednu.“

Výhody a nevýhody

Mladá generace si je vědoma výhod a neopomíjí ani nevýhody, které Česku z členství v EU vyplývají. Nicméně s ohledem na jejich charakteristický proevropský postoj klady převáží zápory.

Mezi nejčastěji skloňované výhody patří cestování po Evropě bez bariér, možnost studovat a následně pracovat v zahraničí. Dalším důležitým aspektem je pro ně záruka mírového soužití a mezinárodní bezpečnost. Cení si také jednotného trhu, možnosti čerpání evropských dotací nebo nulového roamingu.

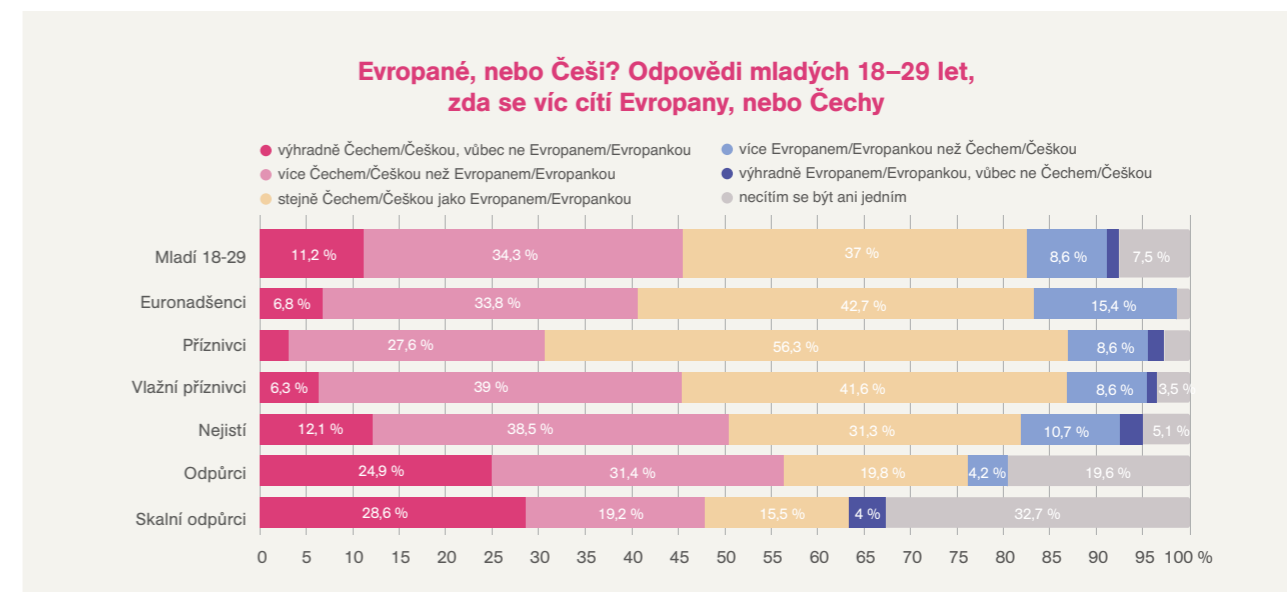
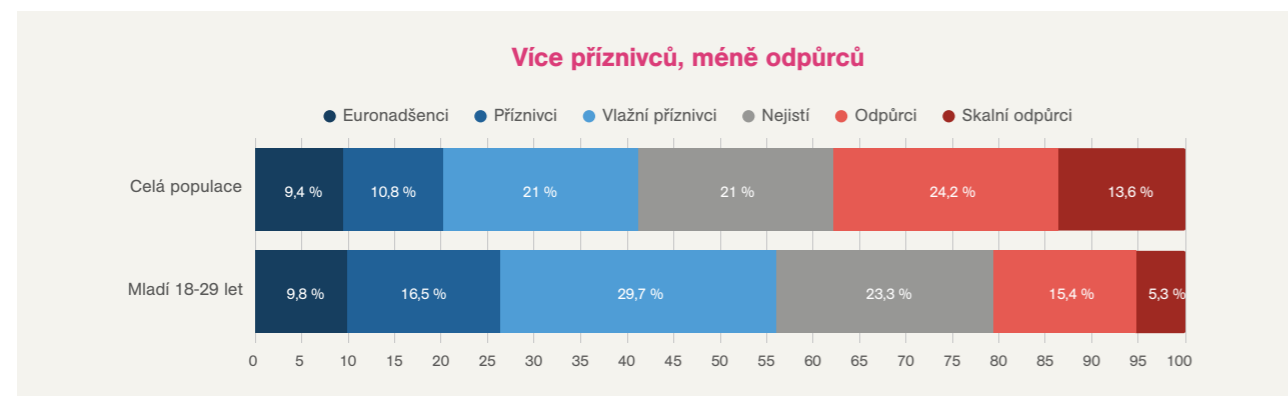
Celková zkušenost, kterou měli možnost vstřebat během svého dospívání, je zesílená speciálně o to, že mohou čerpat cestovní výhody, zažít jinou kulturu, jiný jazyk, jinou zemi. Tím se mladá část společnosti odlišuje od všech starších.

Nevýhody, které mladí vnímají, jsou symbolického charakteru. Nejvíce se obávají tlaku na přijetí společné evropské měny. Kladný postoj ke koruně tedy sdílí česká společnost téměř neohledně na věk.

„Postupně je víc a víc možností, jak se oprostit od nutnosti měnu měnit, jako je platba kartou nebo transfery přes některé bankovní služby. V tu chvíli je skoro jedno, jakou měnu mám, přestože někde mi peníze tečou na kurzových převodech,“ připomíná sociolog současný stav.

Otázka bezpečnosti je vyzdvižovaná nejen jako pozitivní přínos EU, ale také jako negativum, a to konkrétně z pohledu ilegální migrace. Mezi zmiňovanými důležitými body je i zelená politika.

„Víme, že pro mladou generaci je zelené téma důležitější než pro všechny lidi ve starším věku nebo pro celou společnost, ale pokud by tlak byl příliš velký, evidentně ani mladí by s tím nebyli spokojeni,“ predikuje Kratochvíl. Podstatný vliv na to má probíhající veřejná debata, která se nese ve velmi zjitřené atmosféře.

EU běžná součást identity

Mladí jsou převážně spokojeni s českým členstvím v EU. Zatímco celá společnost je spokojená ze 45 procent, dvě třetiny mladé generace hodnotí členství pozitivně, byť protiunijně naladěné skupiny u mladých to tak nevnímají. V celkovém obraze u mladých představuje nespokojených s členstvím v EU 34 procent z nich.

Pocit evropanství je u mladé generace dominantní. „Dospělá populace“ řadí svou hrdost poslušně: cítí se být především Čechy, pak Evropany a s větším odstupem jako občané EU.

U mladých ale tato poslušnost neplatí. Jsou výrazně více hrdí na své evropanství. Faktem totiž je, že pro nejmladší skupinu je život v České republice stejně běžnou součástí identity jako život v Evropské unii. Proto je deklarace toho, jestli se mladí cítí jako čeští občané, nebo občané EU, prakticky totožná. Jako hrdý Čech se identifikuje 69 procent z nich, hrdou součástí EU se cítí být 67 procent, a vůbec nejsilnější podporu má pocit evropanství – ten je 84procentní a převyšuje o deset procent i lokální patriotismus.

„Když mám pocit, že k Evropské unii náležím podobně jako k České republice, tak mi to může podpořit pocit, že můj hlas je patřičný a platný. Z pocitu sounáležitosti může pramenit pocit participace, pocit toho, že jsme schopni se podílet, že máme možnost své slovo vyřknout,“ zdůrazňuje Kratochvíl.

Praktická neznalost

Sounáležitost s EU u mladé generace pramení ze zkušenosti. Neznamena to, že by o EU věděli výrazně víc. Blysknou se pouze v otázkách školního charakteru, tedy třeba kdy Česko přistoupilo k Unii. Ve většině ostatních záležitostí, které se soustředí na procesní fungování, si lépe vede celková společnost.

Zvlášť patrné je to u znalosti reprezentativního zastoupení v Evropské komisi. V celé veřejnosti řečne

50 procent lidí správně, že máme zastoupení v Komisi, u mladých je to jen zhruba třetina. Reflektuje to aspekt neuchopitelné instituce, o které tato část společnosti méně ví.

Propojení, které mladí s EU cítí, má své limity, nelze si to představovat tak, že by se za Unii v každém případě prali a obhajovali veškeré její postoje.

Referendum: ne

Mladí ale prakticky vůbec nepřemýšlí nad tím, že by nebylo Česko součástí EU, je to pro ně absolutní přirozenost, jejíž případné narušení si ve většině nedokážou představit. Být stále je mezi nimi protiunijně naladěná odpůrcovská část, kterou tvoří 20 procent.

Ani obecně v české společnosti, a už vůbec ne mezi mladými, nepřevažuje poptávka po konání referenda o vystoupení z EU. V případě mladých nedosahuje ani čtvrtiny, podporu nachází výhradně u odpůrcovských skupin.

Pokud by Česko přece jen přistoupilo k uspořádaní referenda, drtivá většina mladých by volila možnost setrvání, konkrétně 76 procent. Tento jednoznačný postoj nicméně nemusí zůstat neměnný, upozorňuje sociolog. Změnit by to mohla nějaká krize, která by v příštích letech zasáhla Evropskou unii.

„Výchozí pozice je velice silná. Na tuto generaci bude případná krize muset zapůsobit velmi intenzivně, aby podporu setrvání v EU oslabila,“ poznamenává Kratochvíl.

Pro mladší generaci tak má větší hodnotu setrvat v EU, než aby Česká republika zůstala jako stát osamocena. Pro mladé by vystoupení mohlo znamenat spíše ztrátu moci nebo síly se s nějakým problémem vyrovnat.

Avšak tento kladný vztah k Unii jako takové se nepřenáší do ochoty přijmout společnou měnu. V této věci sdílí „společný příběh“ mladá generace spolu s většinovou společností. Česká koruna pro ně představuje hodnotu, kterou by si rádi zachovali. Celková podpora přijetí eura

v Česku je u obyvatel 20procentní. Mladí ho sice chtějí o něco více, ale liší se jen šesti procenty.

Budoucnost?

Vstup do eurozóny by pro Česko představoval větší provázanost a hlubší integraci unijních struktur. Mezi mladými je 55 procent, kteří by podpořili další integraci. Ta ale může mít více podob.

Ve veřejné debatě se v poslední době skloňují možné reformy fungování EU. Podle generace mladých Čechů by měla Unie vystupovat navenek jednotněji. Tento názor zastává zhruba 60 procent z nich. Více nerozhodní jsou ale pak v otázce, zda by se měl změnit způsob hlasování, a namísto zachování práva veta (které platí už jen v některých politikách) by se hledala shoda prostřednictvím kvalifikované většiny.

Češi jsou tak rozpolceni, jestli je výhodnější čekat na jednomyslnost, která se čas od času nachází složitě, anebo by bylo výhodnější někoho přehlasovat a tím učinit jednání rychlejší a méně těžkopádné.

Představa mladých Čechů o budoucím směřování EU má několik stěžejních bodů: vnitřní i vnější bezpečnost, a to také z hlediska digitální bezpečnosti nebo ochrany před hybridními hrozbami.

„Podle mladých je ‚ideální‘ budoucí Evropská unie navenek sebevědomější, uvnitř je bezpečná a je agilnější. Není nutně tak těžkopádná, vnitřní procesy fungují rychleji, hladčeji. Stejně jako celá veřejnost pak i mladí od EU žádají především bezpečný rámec pro vlastní rozvoj, uzavírá Kratochvíl.

A co dál s Českem v EU?

Zamyšlení Filipa Hanky a Martina Buchtíka

Co dál s Českem v EU?

Česká republika prokázala za 20 let členství v Evropské unii svou hodnotu. Zvládla odřídit dvě předsednictví v Radě Evropské unie, ekonomicky se přiblížila průměru EU a do budoucna by se měla stát čistým přispěvatelem do evropského rozpočtu. Stejně tak prochází vývojem i postoj české společnosti k EU, jak je ostatně na předchozích stranách zdokumentováno. Pojďme si ale zkusit představit, co čeká Česko během dalších 20 let v Evropské unii.

Přesně odhadnout, co se v budoucnosti stane, je nemožný úkol. Za 20 let může Evropská unie vypadat zcela odlišně, řídit se jinými pravidly a obsahovat nové instituce. Než abychom se snažili o perfektní předpověď budoucího stavu, zkusme spíš pojmenovat výzvy, a jak k nim přistupovat, pokud chceme být konstruktivní součástí Evropské unie.

Zájem o náš hlas je, jen ho nevyužíváme

Český postoj k EU v současnosti nejlépe definuje pocit bezmocné (ne)důvěry. V našich očích je Evropská unie moloch, který má často obrovskou moc a zasahuje nám do dennodenního života. Dokud jsme v souladu s tím, co Evropská unie dělá (to reálně znamená především to, že se nám osobně finančně daří, máme práci a možnost seberealizace), nemáme důvod se vůči ní více vymezovat. V případě, že tomu tak není, či nebude, v kombinaci s pocitem bezmoci, se bude náš vztah k EU zhoršovat. Posilování českého hlasu v Evropě by nemělo být jen prázdnou frází do volebních období, ale dlouhodobým cílem českého přístupu k evropské politice.

Zároveň nám taková aktivita nijak nebrání v hledání kompromisu a spolupráce. Česká veřejnost vnímá spolupráci a pragmatismus jako pozitivní hodnoty a lidé, kteří jsou hrdí na svou zem, město či region jsou v zásadě i více proevropští. Do budoucna bude klíčové pracovat s osvětou společnosti ohledně možností ovlivňování evropského dění. Bude třeba zapojit silné mluvčí, kterými by ideálně měli být političtí představitelé, reprezentanti českých firem a další známé osobnosti ze všech koutů veřejného dění. Zároveň by takovou snahu mělo reflektovat školství a v konečném důsledku i realita.

České podniky a firmy jsou dlouhodobě podzastoupené ve veřejných konzultacích, které Evropská komise pravidelně organizuje jako součást příprav evropských politik. Veřejnost svůj nezájem o Evropský parlament dlouhodobě deklaruje nízkou volební účastí u eurovoleb a Češi jsou jedním z nejméně zastoupených národů v evropských institucích. Pokud chceme mít pocit, že jsme schopni ovlivňovat evropské dění, musíme to postupně změnit.

Bezpečnost jako poslední pilíř

Evropská unie byla dlouhodobě zdrojem pocitu bezpečí a ekonomické prosperity. Po evropské dluhové krizi z přelomu minulé dekády si však v očích veřejnosti jako garant prosperity značně pohoršila. Dnes zůstává, alespoň pro část Čechů a Čechů, silná především na poli bezpečí.

Jedná se přitom o bezpečnost v širokém měřítku, nikoliv jen ve vojenském smyslu. Bavíme se o vnitřní bezpečnosti EU, bezpečnosti v našich městech, domovech, bezpečných a dostupných léčivech, kvalitních a levných potravinách a v poslední řadě i o té navenek, kterou jsme schopni projektovat za hranice Evropy. Tohle téma je o to naléhavější vzhledem k současné geopolitické situaci. Zda a jak na bezpečnostní výzvy Evropská unie zareaguje, bude mít dopad i na naše (zatím pozitivní) vnímání.

Prosperita sice spadla z pomyslného piedestalu, ale boj o její význam neskončil. Diskuzi o Zelené dohodě pro Evropu lze dnes vnímat jako její zástupnou bitvu. Vzhledem k tomu, že si Evropská unie vytyčila cíl dosažení klimatické neutrality do roku 2050, lze téměř s jistotou tvrdit, že do roku 2044 nás toto téma neopustí. Složitost celého procesu dekarbonizace, který má zajistit energetickou bezpečnost, ekonomický růst a lepší životní prostředí, není jednoduše komunikovatelná a navíc je tento proces nesnadno proveditelný. Dosažení těchto cílů bude největší výzvou České republiky do blízké budoucnosti. V tomto případě platí, že pokud nebude zelená transformace sociálně citlivá, nebude vůbec.

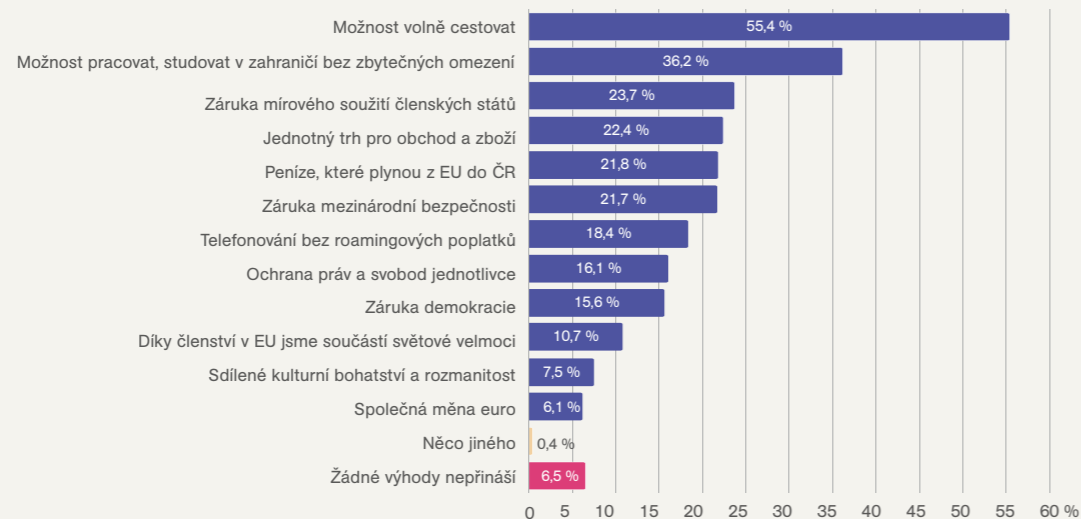
Češi již dnes mají oprávněně obavy z rychlosti, kterou se zelená transformace ubírá. Máme totiž jednu z uhlíkově nejnáročnějších ekonomik na světě. A regiony, které jsou na ekonomickém modelu založeném na využívání fosilních paliv existenčně závislé. Navíc je pro nás typické, že očekáváme snadná a levná řešení a tolerance chyb se u nás blíží nule.

Právě strach z dělání chyb nás v kombinaci s obavami z dopadů změn dostává do rozhodovací paralýzy. Z chyb druhých, kteří se alespoň snaží, pak čerpáme potvrzení naší „moudré“ vyčkávací pozice. Přitom by nám pomohlo změnit přístup a díky chybám se poučit, tím bojovat se strachem a posunout se blíž k řešení (nebo alespoň novému poznání). V dynamicky se proměňujícím světě je nedělat nic nezřídka tou nejhorší možností. Akutnost téhle situace by opět měla reflektovat jak politická reprezentace v Praze, tak v Bruselu.

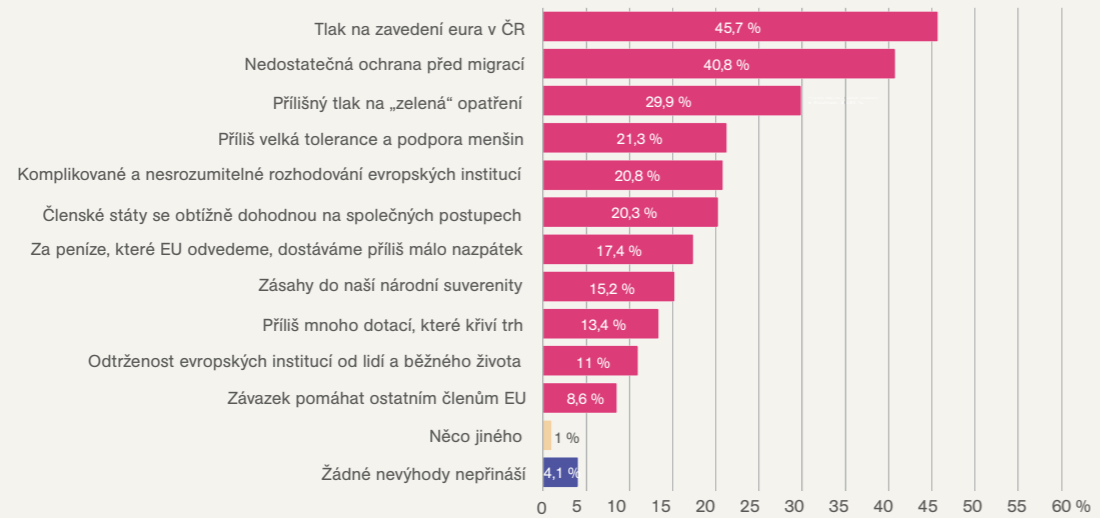
Politici musí ukázat, že na mladé nezapomínají

Dnešní mladá generace, které je mezi 18 a 29 lety, zdědí Česko, obsadí alespoň některé rozhodovací funkce státní moci a tím se změní i společenské vnímání Evropské unie. Nejprve je ale důležité si přiznat, že mladí už dnes nevybočují ze společenského průměru přehnanou proevropskostí. Tvoří je ale v porovnání se zbytkem společnosti méně Skalných odpůrců.

Co oceňují mladí lidé ve věku 18–29 let na členství v EU

Co nejvíc vadí mladým lidem ve věku 18–29 let na členství v EU

Podstatné také je, že délka členství v Evropské unii není přímo úměrná oblibě Unie. Mladým generacím ne vždy vydrží entuziasmus. Hlavním důkazem toho je Velká Británie, která vystoupila z Evropské unie po 47 letech členství.

K tomu, aby mladým vydržel relativně pozitivní přístup k EU, potřebují mít v první řadě dlouhodobě pokryté existenční potřeby. Pokud se do budoucna budou potýkat s finančními problémy, problémy spojenými se zaměstnaností a pocitem nedostatečné seberealizace, jejich frustraci odnesou jak domácí politici, tak Evropská unie.

Generace plná nadějí i těžkostí

Data o mladých nám malují trochu jiný obrázek, než který skrz zkřivenou optiku sociálních sítí často máme. S trochou nadsázky lze říct, že mladí jsou úplně normální. Netvoří je radikální levicoví ani pravicoví aktivisté. Mají zájem o hodnoty, jako je demokracie a lidská práva,

kteří některým společenským segmentům už moc neříkají (často proto, že řeší existenční problémy), a chtějí mít dobrou práci a kvalitně trávit volný čas. Vnímají nestabilní bezpečnostní situaci, klimatickou změnu a stejně jako mladé generace před nimi, i oni se vyrovnávají se stereotypy, které o sobě slyší. Buď jsou podle starší generace příliš citliví nebo málo pracují a moc si stěžují.

Nálepkování mladé generace jako neschopné a přecitlivělé nepřispívá společenskému soužití a vyvolává zpětnou reakci v podobě obviňování starších za stav planety, ekonomiky, či dalších faktorů, které negativně dopadají na život mladých. Lidé často vnímají svoji identitu podle toho, vůči čemu se vymezují.

Nestačí ovšem nálepky nepoužívat a ignorovat, je potřeba nabídnout jiné. Pokud může starší generace něco ovlivnit již dnes, tak způsob, jakým o mladých mluví a jak s nimi mluví.

Lepší příběh a argumenty

U mladých Čechů dominuje skupina Vlažných příznivců. Ti mají Evropskou unii rádi, ale s výhradami. Mimo jiné i proto, že sami politikou a veřejným děním každodenně nežijí. Jsou si vědomí toho, že členství v EU je pozitivní pro Českou republiku jako celek, ale osobní výhody většinou nevnímají. K tomu je třeba jim dodat přesvědčivější příběhy a argumenty. V médiích si všímají častěji negativních zpráv o EU, které jsou působivější a lépe se pamatují. I proto jim nezřídka chybí argumenty, kterými by svůj převážně kladný vztah k EU odůvodnili v diskusi. Do té se proto většinou ani nepouští.

Do budoucna je potřeba aby politici reagovali na potřeby mladých a věnovali se tématům, která je zajímají. Zároveň by měli (nejen) jim nabídnout lepší příběh o naší roli v Evropské unii, osobních přínosech našeho členství a dlouhodobou vizi, což se jim dnes příliš nedaří.

Mít hlas a podílet se na bezpečí a prosperitě

S pravděpodobností hraničící s jistotou lze říct, že českou společnost, a nejen ji, budou nadále tvořit různé skupiny, které na Evropskou unii budou pohlížet rozdílně. Co se bude měnit, je svět, ve kterém žijeme. A tím i výzvy, na které Evropa bude muset reagovat. Skrze ně se pak bude utvářet dlouhodobější vztah k tomu, jak lidé vnímají Unii jako instituci. Budou se cítit nadále jako Češi i Evropané. Budou si vážit spolupráce, pragmatismu a mít kladný vztah k vlastní krajině.

Otázkou je, zda se změny naše víra ve vlastní schopnost ovlivňovat chod Evropy, která je zásadní pro její vnímání. Povede se nám zlepšit představu Evropy jako motoru naší prosperity a zachovat pocit bezpečí, který si s Evropskou unií často spojujeme? Pokud ano, měla by Česko v Evropské unii čekat spokojená budoucnost.

20 LET A CO DÁL?
Pro Čechy není referendum o vystoupení z EU téma.
Pokud by bylo, hlasovala by většina pro setrvání.
Kredit: Radek Vebr/MFDNES + LN/Profimedia

Věřím, že nás EU nijak ostře nerozděluje

Věra Jourová

Vážení čtenáři,

domníváte se, že podobné studie nám pomáhají lépe pochopit, jak česká společnost vnímá Evropskou unii, jak se v ní cítí a jak v ní chápe svou roli? Na škále od „určitě ne“ přes „nezajímá mě to“, bych odpověděla „určitě ano“. A jsem ráda, že agentura STEM tento výzkum zpracovala. Stejně tak děkuji Českému rozhlasu, že ho postupně zveřejňoval a nabízel posluchačům. Sama jsem pravidelným čtenářem webu iROZHLAS.cz, kde data vycházela v rámci projektu „Rozdělení Evropou“.

Věřím, že českou společnost Evropská unie nijak ostře nerozděluje. Jsou mezi námi zástupci všech pohledů, od Skalných odpůrců až po Euronadsence. Jak ale z grafů a čísel vyplývá, je to dáno spíše socioekonomickými faktory. Radostí mě naplňuje, že mladá generace je v zásadě proevropská a je si vědoma výhod, které pro ni plynou z členství Česka ve sjednocené Evropě, protože právě ona může a bude tyto benefity využívat nejlépe a nejdéle.

Českou charakteristickou vlastností je zdravá skepse. Nemusí být nutně negativní, pokud vede k hledání argumentů, důkazů, faktů, zkrátka kritickému pohledu, a je tak ochranou před manipulací a slepým přijímáním narativů, které nám někdo vnucuje. Historická zkušenost nás naučila zpochybňovat výroky přicházející odjinud, od nadnárodních autorit, a tak jsme stejně přistoupili i k tomu, co vítr přináší z Bruselu, ačkoli si uvědomujeme, že už dávno fouká z druhé světové strany a že jsme součástí rozhodování. Češi koneckonců platí v Evropské unii za realisty, pevně nohama na zemi a, pokud se zdravý český selský rozum dá brát jako způsob nahlížení problémů a jejich řešení, překvapilo mě, kolik kolegů mi teď po deseti letech v Evropské komisi říká, že jsem ho pro ně vždycky zosobňovala.

Za 20 let našeho členství se samozřejmě náš vztah k Evropské unii vyvíjel. Velmi výrazně se na něm podepsali politici, kteří v té či oné době vládli. Na Evropskou unii se mnohé svedlo a ukazovalo prstem, že za všechno může. Tady bych hledala jeden z kořenů onoho českého euroskepticismu, který už neměl tolik společného s tou zdravou kritickou skepsí, ale spíš vytvářel nepřátelskou bariéru podle vzorce „my a oni“ a na dlouhá léta se podepsal na českém vnímání Evropské unie.

Rozumím kritice, pokud je od těch, kteří o integraci něco vědí. Je skutečně co zlepšovat. Vadí mi ale, když se Evropská unie zesměšňuje. Prosperity a bezpečnosti v Evropě jsme dosáhli díky tvrdé práci lidí, kteří Unii znají, mají vůli a schopnosti hledat řešení a kompromisy. Co by předvedli ve vládnoucích rolích ti, kteří se povýšeně

pošklebují a posmívají, kdyby dostali naše osudy do rukou? Obchodování se zbožím v omezeném prostoru od Šumavy po Beskydy a fronty na hranicích na razítka v pase?

V každém vztahu jde o to, jaká jsou očekávání z obou stran. Za 20 let našeho členství jsme ušli kus cesty. V tomto průzkumu jsem znovu viděla, jak se vyvíjí česká spokojenost s EU. V letech po vstupu až do roku 2009 jsme byli ve většině nadšenými členy, navzdory tomu, že měli někteří naši představitelé potřebu to při prvním českém předsednictví Evropě osladit. Po něm ale začala podpora klesat především kvůli nastalé ekonomické krizi eurozóny spojené s řeckým dluhem. Když se opět spokojenost trochu vyhoupla nahoru, přišla kolem roku 2015 krize migrační, která ji srazila ještě níž. V posledních letech osciluje mezi 45 a 50 procenty, což, měřeno s dávkou zdravé české skepse, je asi nepřekvapivé číslo.

Důležitější ale je, že jsme se za tu dobu stali důvěryhodným a spolehlivým partnerem a motto našeho vstupu *Zpátky do Evropy* se díkybohu zcela naplnilo. Druhé české předsednictví potvrdilo, že pro řadu politiků, diplomatů i státních úředníků – a taky pro mě – platí Evropa jako úkol, na kterém nám všem stojí za to dnes a denně intenzivně pracovat, právě proto, aby byla pro Česko prospěšná. Jestli jí něco vyčítáme, pak pomalé a nedokonalé reakce na krize. Jenže ekonomickou, migrační i covidovou EU přestála, ba co víc, ona je zvládla, vyřešila a vyšla z nich silnější. Tyto nelehké roky nám umožnily vybudovat mechanismy a pravidla, jak v takových situacích reagovat příště. Evropa se stala připravenější. Především v posledním desetiletí se dá říct, že jedna krize střídá druhou a to potvrzuje, že EU není jen projekt do dobrého počasí. Momentálně procházíme válkou a Evropská unie, která není vojenskou organizací, ji opět řeší na mnoha frontách, ať už vezmeme právě vojenskou výzbroj pro Ukrajinu, pomoc jejím uprchlíkům nebo přestavbu energetického systému v Evropské unii a další.

Není divu, že v této situaci od ní Češi, Moravané a Slezané nejlépe očekávají, že jim zajistí bezpečnost. A to především tu vnitřní, spojenou s migrací. Stejně tak chtějí větší obranyschopnost, což bude jistě velké téma nadcházejícího mandátu. Udržení hospodářské stability, po kterém volají na třetím místě, se už považuje za víceméně běžné povinnosti Unie.

Snad už jen poznámka na závěr, která mě v průzkumu pobavila. Zastánci integrace se vnímají především jako realisté, chytří a vlastenci. Zatímco odpůrci EU sami sebe hodnotí v první řadě jako vlastence, pak chytří a realisty. Možná tedy není ani tak důležité, mezi kterou skupinu přívrženců nebo odpůrců patříte. Evropská unie z nás Čechů dělá chytří a realistické vlastence. Věřme, že nám to vydrží. A že v této roli budeme chytří a realisticky pracovat i na tom, aby se Evropská unie vyvíjela směrem prospěšným nám i celé Evropě.

KLÍČOVÝ PODPIS.

Václav Klaus jako premiér předával „přihlášku“ do EU, jako prezident podepsal Smlouvu o přistoupení. Vzal by vytrvalý kritik EU své kroky zpět?

Kredit: ČTK/Veis David

